

IZBOR DOKUMENATA IZ ARHIVSKE ZBIRKE NOB
HISTORIJSKOG ARHIVA U VARAŽDINU
27. IX. 1943. — 30. X. 1944.

Mirko Androić

Suviše je malo pisano o razvoju Narodnooslobodilačke borbe u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, kamo spadaju i pokrajine Podravina i Zagorje, na koje se krajeve odnose dokumenta donesena u ovom izboru.

Istina, iz objektivnih se razloga ni sam ustanak nije u ovim oblastima razvijao ravnomjerno, kao u drugim krajevima Hrvatske.

Ponajprije ovo je teritorij, kroz koji su se kretale sve glavne nje-mačkih snaga put istoka i jugoistoka. Tuda prolaze glavne komunikacije Njemačka—Austrija—Balkan.

Zatim i sami suradnici okupatora — ustaše sve su ulagali, da za se sačuvaju makar kakvo prebivalište i zaleđe oko Zagreba, da sačuvaju kako tako makar djelić teritorija i nešto vlasti.

Napokon i sama konfiguracija tla nije bila baš najpodesnija za vođenje velikih operacija partizanskog ratovanja.

Upravo iz tih razloga, što je sve govorilo protiv bilo kakvih mogućnosti narodnog ustanka i oslobodilačke borbe naroda Podravine i Zagorja, a taj se je ipak digao i sve većma i većma rasplamsavao, treba i o tim možda manjim akcijama pisati, jer su osim svega bile značajne za taj kraj, vođene napokon u okviru svekolike Narodnooslobodilačke borbe naroda Jugoslavije i po direktivama GŠ i CK KPH, odnosno na osnovu direktiva VŠ i CK KPJ.

Dosadašnji prilozi NOB-i ovih krajeva, pretežno prigodnog karaktera, rasuti su po štampi tjednih listova gradova ovih oblasti. Pisani su većinom kao uspomene uz neku obljetnicu i slično.

Zapažena su dva rada Ivana Šibla. Premda on sam kaže, da su ti »iznijeti historijski-informativno, bez dublje i podrobnije analize«, sadržajno nas na pristupačan i veoma ozbiljan način upoznavaju s razvojem NOB-e u toj t. zv. »Zagrebačkoj oblasti«. Na svoj je način vrijedan njegov rad »Partizanski razgovori«,¹ a osobito to vrijedi za djelo »Zagrebačka oblast u Narodnooslobodilačkoj borbi«.²

1— Zagreb 1953., izdanje »Kulture«

2— Zagreb 1950., izdanje »Kulture«

Historijat Kalničkog partizanskog odreda pokušao je dati Milan Brunović u svojoj knjizi »Kalnik u borbi«,³ a manji su, ali vrijedni, prilozi NOB-i ovih krajeva, pisani na temelju dokumenata, dva rada Branka Pleše i to: »Napad na Varaždinske Toplice«,⁴ te »Zauzimanje Ludbrega i borbe kod Šemovca 1943. godine«.⁵

Dvije knjige »Žene Hrvatske u Narodnooslobodilačkoj borbi«⁶ tek su neznatno dodirnule svojim pisanjem ovaj kraj, a do rujna mjeseca 1943. donosi dokumenta za Hrvatsku »Zbornik dokumenata NOB«, Tom V, 1.—19. knjiga.⁷ »Zbornik« dakle vremenski zasada završava upravo tamo, gdje započinje ovaj naš izbor dokumenata iz arhivske zbirke NOB Historijskog arhiva u Varaždinu.

Arhivska zbirka NOB Historijskog arhiva u Varaždinu uz nešto »stampata« sadrži dijelove arhiva Štaba Narodnooslobodilačkog kalničkog partizanskog odreda, Štaba odreda Ivanec, Komande kalničkog područja, Štaba udarne brigade »Braća Radić«, Štaba brigade »Matija Gubec« i Štaba I. Zagorske brigade. Zbirka obuhvaća vremensko razdoblje od 27. IX. 1943. do 30. X. 1944. godine, a ovaj prvi dio, koji sada objavljujemo, seže do 30. IV. 1944.

Ako bismo htjeli objasniti mjesto ovih izvora i njihovo značenje u razvoju NOB Podravine i Zagorja, onda treba kazati, da oni tumače u svom prvom dijelu pojedine akcije spomenutih operativnih jedinica vođene u sklopu velikog i značajnog pohoda XXVIII. slavonske divizije kroz Podravinu i Zagorje. Pohod je imao zadatak probijanja divizije kroz ove poluoslobođene krajeve, vršenje napada na neprijateljska uporišta, što dulje zadržavanje u tim krajevima, političko djelovanje i pomaganje partijskoj organizaciji, kao i pružanje pomoći samom omasovljivanju Narodnooslobodilačkog pokreta. Veoma uspješne akcije dovele su do oslobođenja mnogih mjesta, kao Varaždinskih Toplica, Novog Marofa, Ludbrega, Bisaga, Zlatara, Ivanca, Koprivnice, Čazme, Đurđevca, Podravskeg Kloštra, Virja, Noviograda, Pitomače i čitavog niza sela Podravine i Zagorja.

Tada je bila osnovana brigada »Matija Gubec«; zatim prva divizija u ovim oblastima — XXXII. Brigada »Braća Radić« dobila je u to doba za teške borbe kod sela Šemovca, prigodom oslobođenja Ludbrega, naziv »udarna«.⁸ Tad je ujedno ovdje formirana Komanda kalničkog područja, a 24. I. 1944. i X. korpus »Zagrebački«.

Dalji dio izbora ovih dokumenata se odnosi na akcije poslije odlaska XXVIII. slavonske divizije, zatim na doba neprijateljske ofenzive

3— Zagreb 1953., izdanje »27. srpanj«

4— Vojno istoriski glasnik br. 1/57

5— Vojno istoriski glasnik br. 5/1957

6— Zagreb 1955., izdanje glavnog odbora Saveza ženskih društva Hrvatske

7— Beograd, izdanje Vojnoistoriskog instituta JNA (Vojno delo)

8— Naredba Gl. štaba Hrvatske br. 35 od 31. X. 1943. god. Arhiva VII JNA, dok. br. 36—2, k. 106.

(VI), koja je ovdje započela već 8. II. 1944., a trajala do VI. mjeseca, nakon čega je opet bila veća inicijativa u rukama NOV. Oslobođena su mjesta pala u ruke neprijatelja, a uporedo je XXXII. divizija učinila od 16. IV. — 19. V. jedan pohod kroz Zagorje radi popune jedinica. Formirana je i I. Zagorska brigada.

Zatim se nižu dokumenti, koji se tiču akcija ponovnog pohoda XXVIII. divizije ovim krajevima, kada je doživljen neuspjeh prigodom drugog pokušaja oslobođenja Ludbrega, a odnose se jednako i na uspješne akcije uz boravak u ovim krajevima VII. udarne (banijske) divizije. Glede načina objavljivanja ovih dokumenata rekli bismo samo to, da su dani ili čitavi, tekstovno kako su pisani, ili u registima, uz potrebne interpunkcije, dok su kraj arhivske signature dodane napomene i druge arhivske odnosno sadržajne primjedbe. To i radi boljeg razumijevanja dokumenata, ali i radi upoznavanja s tehnikom njihovog pisanja, koja je bila uvjetovana samim načinom ratovanja.

I. DIO

1

1943. 27. IX.

Mirko Petošen Pero obaviještava Kalnički partizanski odred,¹ da je partijska jedinica sela Imbriovec s udarnom grupom u Malom Otoku zarobila jednog Nijemca i jednog legionara.

Historijski arhiv Varaždin, arhivska zbirka NOB, operativne jedinice, karton I, broj 1. (Citiram: HAV, LVII-1, I-1).

Napomena: Papir s crtovljem, djelomično poderan. Pisano rukom, tintom, veći dio zamrljan.

1 — Kalnički partizanski odred je osnovan u jesen 1942. godine. (Šibl: »Zagrebačka oblast u Narodnoslobodilačkoj borbi«, Zagreb, str. 13)

2

1943. 1. X.

Štab II. operativne zone NOV i PO Hrvatske izdaje zapovijed i plan za oslobodjenje Ludbrega.

Z a p o v j e d (Sekcija Čakovec 1:100000)

U neprijateljskom uporištu Ludbreg nalazi se jedna bojna domobrana i 150 gestapovaca, a prema nepotvrđenim izvještajima i jedna satnija ustaša. Razmještaj posade je slijedeći: na željezničkoj stanici 50 domobrana sa 4 puškomitraljeza, u »Starom Gradu« jedna obična satnija i jedna mitraljeska satnija sa 2 topovska bacača mina, oko židovskog templja jedna satnija domobrana, u Keršnerjevoj kući 50 žandara, kod Pošte 6 domobrana i u osnovnoj školi 150 feld žandarmerije pod komandom Nijemaca i navodno 120 ustaša u gostioni Fizir, što će se provjeriti. Nekih naročitih utvrđenja nema, ali oko pojedinih zgrada ima žica, što će se vidjeti iz priloženog plana. Moral kod domobrana je slab i skloni su predaji. Žandari su zlikovci, a isto tako i feld žandarmerija.

U susjednim neprijateljskim uporištima nalaze se posade slijedeće jačine i to: Varaždin 1 ustaška bojna sa 6 tenkova, 1 bojna domobrana slabog morala i borbenosti i razne škole u jačini 1.500 vojnika, koji su svi skloni da se nama predaju; u Koprivnici 1 bojna koturaša, 200 Nijemaca neboraca, oko 200 feld žandarmerije, 1 ustaška satnija; i Križevci oko 700 raznih vojnika slabog kvaliteta.

Za oslobodjenje podravine i prodiranje u Međimurje od ogromne je važnosti da se likvidira i osvoji uporište Ludbreg. Jedinice X. divizije NOV Hr-

vatske¹ u zajednici sa brigadom »Braće Radića«² i Kalničkim partizanskim odredom napast će i uništiti će neprijateljsku posadu u Ludbregu.

Napad će se izvršiti na dan 2. X. 1943. u 24. časa.

Za izvršenje ovoga zadatka

N a r e d u j e m o :

1. XVII. UNO brigada: ima zadatak napasti i uništiti neprijatelja u uporištu Ludbreg. Pohvatati sve petokolonaše i ustaše, koji su dosada terorizirali mirno pučanstvo. Popis tih lica dostavit će se.

2. XXI. NO brigada H: ima zadatak osiguranja prema neprijateljskom uporištu Koprivnica. Osiguranje izvršit će se sa tri bataljona, a bataljon u Apatovcu osiguravat će pravac od Varaždina. Glavna linija osiguranja Mali Bolfan — Sv. Petar — Kapela, a sa istaknutim djelovima Cvetkovec—Kuzminec—Novo selo. Na komunikacijama tj. željezničkoj pruzi i putevima, koje vode iz Koprivnice za Ludbreg u toku noći treba prekopati što veći broj propusta i ceste na više mjesta i porušiti najmanje 1 klm pruge. Zasjeda treba da bude elastična, manevarska, tako da u slučaju neprijateljskog nailaska na jednom pravcu, susjedni bataljon odmah hita da udari neprijatelja sa boka, ne čekajući nikakvog naročitog naređenja s tim, što će na svom pravcu ostaviti najpotrebnije osiguranje.

3. Brigada »Braće Radića« pojačana sa jednim bataljonom XXI. brigade i antitenkovskim mitraljezima: ima zadatak osiguranja prema Varaždinu i prema Varaždinskim Toplicama. Osiguranje izvršiti na liniji: Leskovec—Golo Brdo—Jalžabet—Lug (kota 160) —Šemovec. Sa isturenim manjim odeljenjima Svibovec—Tonimir—Kelemen—Štefanec. Naročitu pažnju obratit će na rušenje propusta i mostova na putevima i porušiti što više željezničke pruge prema Varaždinu. U koliko ima eksploziva, srušiti mosta na Plitvici kod kote 158 ispred sela Vrbanovec. Isto tako porušiti sve mostove na Plitvici, kao i brna od kote 148 do sela Dubovice. Za taj zadatak upotrebiti terensku čet, koja se nalazi oko Hrzenice. Uspjeh zasjede zavisi od manevra jedinica. U slučaju nailaska neprijatelja na jednom ili dva pravca, što će se sa isturenim patrolama na vrijeme saznati, izvršiti sa bataljonima, koji nisu napadnuti, udarac u bok i pozadinu neprijatelja i uništiti ga. U ovoj situaciji i terenu, na kojemu ćemo voditi borbu, bilo bi od velike važnosti, da se imaju konjičke izviđačke patrole, koje bi trebale vršiti izviđanje od samog uporišta Varaždin. Za komandanta toga sektora određujemo zamjenika komandanta X. divizije NOVH druga Radojicu³ sa štabom u Vrbanovcu.

4. Kalnički partizanski odred: sa jednim bataljonom ima zadatak osiguranja prema Križevcima, a sa osječkom četom i četom kod Ljubešćice da izviđa u pravcu Pake i Sudovca. Bataljon prema Križevcima rasporediti tako, da u Apatovcu bude jedna četa, a u Vojakovcu ostatak bataljona. Patrole slati u toku trajanja operacija do samih Križevaca. U slučaju povratka bataljona iz Slavonije, bataljon staviti na raspoloženje komandantu zasjede prema Varaždinu.

5. Bjelovarski partizanski odred: ima zadatak, da sa jednim bataljonom vrši pritisak prema Koprivnici i da u toku noći stalno uznemirava neprijateljeve snage u uporištu. Bataljon mora da vrši taj zadatak sve dotle dok ne dobije pismeno naređenje, da je uporište Ludbreg likvidirano. Sa jednim bataljonom srušiće prugu između Koprivnice i Đurđevca u toku noći 2/3. ovmj.

6. Veza: Sve jedinice moraju naročitu pažnju obratiti na sigurnu vezu sa Štabom divizije i zone. Jedinice na osiguranju prema Koprivnici i Varaždinu imaće radio stanicu i slati će izvještaje o stanju na svome sektoru svakih pola sata. XVII. brigada održavat će vezu sa Štabom zone i divizije pomoću telefona. Pored ovih sretstava, sve jedinice moraju predvideti 4 konjanika — kurira, u slučaju, da im prednje naznačena veza zataji. Štab brigade »Braće Radića« dat će 10 kurira — pješaka — u Štab zone, koji dobro poznaju sva mjesta, na kojima se vodi operacija. Kalnički partizanski odred slaće izvještaje redovno svaka dva sata, a u slučaju nekih promjena, odmah kad iste nastanu, u Štab II. operativne zone.⁴ Zapovjed za vezu pomoću radio stanica izdaje referent za vezu X. divizije NOVH, čija će se stanica nalaziti uz Štab II. zone i X. divizije.

7. Sanitet: Sanitetsko previjalište zone nalaziće se u selu Slanje, kud upućivati sve ranjenike sa zapadnog djela uporišta Ludbreg i od pravca Varaždina i Varaždinskih Toplica. Sanitetsko previjalište X. divizije nalaziti će se u selu Globočec, koje će prihvatiti sve ranjenike sa istočnog djela Ludbrega i sa pravca Koprivnice. Daljni transport ranjenika sa previjališta u pravcu sela Ivanec. Referent saniteta Kalničkog partizanskog odreda organizirat će prihvatnicu u selu Ivancu za sve ranjene borce, odakle ih dalje transportovati.

8. Evakuacija pljena i zarobljenika: Sve zarobljenike slati za selo Ribnjak. Na licu mjesta ne smije se nijedan zarobljenik skidati, već treba paziti, da se svi zarobljenici što prije evakuišu na određeno mjesto. Sve sumljive tipove vezati pri sprovođenju. U naprijed odrediti po bataljonima odgovorne drugove, koji će imati zadatak evakuisati zarobljenike.

HAV, LVII-1. I-2.

Napomena: Papir ušćuvan. Pisano strojem. Dokumentat nije potpun, nedostaje svršetak. Štab II. oper. zone br. 693/43.

1 — Osnovana je 17. V. 1943. na prostoru Vučjaka i Ljutoča kod Slatinskog Drenovca pod nazivom II. Slavonska divizija, a zatim je postala X., kako je i zove ovaj dokumentat. Kasniji joj je naziv XXVIII. divizija, a sastavljena je od XVII. i XXI. brigade.

2 — Formirana je u augustu 1943. godine kao prva brigada u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

3 — Radojica Nenezić.

4 — Štab II. operativne zone nalazio se je do druge polovice mjeseca jula 1943. u Žumberku, a tada je prešao na Kalnik. I taj je prijelaz imao vidan utjecaj na učvršćenje postojećih jedinica i na samo podizanje oružanog ustanka. (Šibl, n. d. str. 23).

3

1943. 2. X.

Politički radnik na terenu »Branko« šalje Štabu Kalničkog partizanskog odreda suglasno s okružnicom Komiteta 2 uhapšena financa, koji su sumnjivi kao neprijateljski špijuni, a jednako ima indicija, da je jedan od njih izvršio »provalu« o spremljenoj hrani za Kalnik.

HAV, LVII-1, I-3.

Napomena: Papir sa crtovljem. Pisano tintom, rukom. Branko je bio »politički radnik na terenu«, no nisam mogao utvrditi njegovo ime.

1943. 4. X. Varaždin

Zapovjedništvo pothvatnog područja u Varaždinu izdaje zapovijed o obrani grada i razmještanju njemačkih i domobranskih vojnih snaga.

Z a p o v i e d

Obrana i neposredna zaštita grada ima se vršiti na crti osmatranja (predstraže) i na glavnoj obrambenoj crti.

Crta osmatranja proteže se izpred glavne crte obrane do na 500 m.

Glavna crta obrane proteže se pravcem od rijeke Drave preko na vojarnu Jelačić — katoličko groblje — vojarna Svačić — Tivar — Svilana — židovsko groblje i dalje do Dravskog mosta sve uključno.

Zapovjednik obrane bit će zapovjednik posade Varaždin, a njegov zamjenik, zapovjednik 2. Novačke pukovnije.

Z a p o v i e d a m

1. I. odsjek: Zapovjednik njemačkog SS redarstva. Sastav: njemačka SS ojačana bojna.

1. Zauzima i odsudno brani odsjek desno: cesta Varaždin—Ludbreg (zaključno) do rijeke Drave. Unutrašnjost odsjeka do crte: Sajmište—Murvenjak—Otok u rjeci Dravi (1.500 m uzvodno od Dravskog mosta kolskog). Glavno uporište: tvornica kože, židovsko groblje i bunkerri br. 1, 2, 3, 4 i 5. Naročitu pozornost obratiti na pravce: Bartolovec—Varaždin, pravac uz rijeku Dravu. Zapovjedno mjesto: gostiona Renault.

2. II. odsjek: Zapovjednik: zapovjednik vojarnе Bana Nikole Zrinskoga. Sastav: Sve postrojbe DSŠ u vojarni Zrinski. Sve straže i ostala momčad na području toga odsjeka, vod stroj. sati 2. novačke pukovnije, vod topničke sati 2. novačke pukovnije, osoblje oružničkog krila sa oružničkom postajom, dio 3. sati XVIII. želj. stroj. bojne, posada Tivar.

2. Zauzima i odsudno brani odsjek desno cesta Varaždin—Biškupec (izključno), a lijevo cesta Varaždin—Ludbreg (izključno). Unutrašnjost odsjeka do crte: raskršće Anine i Jagićeve ulice—Frankopanska—Senovina—Kurelčeva ulica. Glavna uporišta: tvornica svile, vojarna Zrinski, bunkerri br. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 15, 13, 12, 11, 10 i dravski most. Naročitu pozornost obratiti na pravcu Trnovca, tvornice kože, selo Turčin Varaždin i selo Kućan Marof—Tivar. Zapovjedno mjesto: vojarna Bana Nikole Zrinskog ml.

3. III. odsjek: Zapovjednik: zapovjednik vojarnе Kralja Petra Svačića.

3. Zauzima i odsudno brani odsjek: desno cesta Varaždin—Vidovec (izključno), a lijevo do ceste Varaž-

Sastav: Topnički sklop DSS, stožerna sat DSS (bez dielova u ostalim vojarnama), osnutak I. topničkog sklopa, sve straže i ostale postrojbe, koje se budu nalazile na odsjeku, 2. sat I. bojne 2. novačke pukovnije.

4. IV. odsjek: zapovjednik satnik Blažević.

Sastav: I. bojna 2. novačke pukovnije (bez. 1, 3. i 3. sati), dojavna sat 2. novačke pukovnije.

5. V. odsjek: Zapovjednik: zapovjednik vojarne Bana Josipa Jelačića.

Sastav: sve postrojbe DSS iz vojarne Jelačić, sve straže i ostale postrojbe, koje se budu nalazile na odsjeku.

6. Topništvo: Zapovjednik: zapovjednik DSS topničkog sklopa.

Sastav: topnički sklop DSS (4 poljske haubice, 2 gorske haubice i 4 gorska topa 7,5 cm).

7. Pričuva: zapovjednik bojnik Devčić.

Sastav: Skupina Devčić udarna bojna 2. novačke pukovnije.

8. Osmatranje i zasjede: Crte osmatranja (predstraže i zasjede) izpred glavne borbene crte. Zapovjednici odsjeka postaviti će osmatrača, a noću još i zasjede. Mjesta zasjeda dovoljno izturiti i međusobno staviti u vezu, za slučaj slabijeg napadaja, predstraže odbijaju iste, a za slučaj jačeg napadaja po izvršenju zadatka (stvaranje vremena posadi) povlače se u određena im uporišta.

HAV, LVII-1, I-4.

Napomena: Papir na rubovima oštećen, pisano strojem. Dokument je prijepis, dospio u ruke NOV svakako preko nekog iz vojničkih domobranskih redova u Varaždinu. Zapovijed pothvatnog područja Var. br. 526/taj. 1943.

din—Biškupec (uključno), a po dubini do crte: Jagičeva ulica—pošta—Patačićeva vojarna sve zaključno. Glavna uporišta: vojarna Svačić i bunkerri br. 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1. Zapovjedno mjesto: vojarna Kralja Petra Svačića.

4. Zauzima i odsudno brani odsjek desno: cesta Varaždin—Nova Ves (zaključno), a lievo do ceste Varaždin—Vidovec (izključno). Glavna uporišta: bunkerri br. 9, 8, 7. Zapovjedno mjesto: Rudarska škola.

5. Zauzima i odsudno brani odsjek desno: rieka Drava, a lievo: cesta Varaždin—Nova Ves (izključno). Po dubini: do granice I. i II. odsjeka. Glavna uporišta: vojarna Bana Josipa Jelačića i bunkerri br. 1, 2, 3, 4, 5 i 6. Zapovjedno mjesto: vojarna Bana Josipa Jelačića.

6. Postaviti će se na prostoriji: vojarna Svačić—kota 164—groblje sa zadatkom potpomaganja svih odsjeka, a naročito II., III. i IV. odsjeka. Zapovjedno mjesto: vojarna Kralja Petra Svačića.

7. Prikuplja se u Jašioni i na Kapucinskom trgu. Zapovjednik će izrekognoscirati najpogodnije pravce prema pojedinim odsjecima bilo u svrhu pojačanja, a tako i za izvršenje protunapadnih radnji. Zapovjedno mjesto: Patačićeva vojarna.

5

1943. 5. X.

Domobran Nikola Vučenić iz Bjelovara daje izjavu, da je u predvedenom domobranu prepoznao nekog gestapovca iz Ludbrega, koji je za borbi oko oslobođenja rečenog mjesta čitavu noć pucao nad domobranskom kasarnom, kako se ne bi domobrani mogli predati partizanima.

HAV, LVII-1, I-5.

Napomena: Papir prijepisni, pisano strojem.

6

1943. 14. X.

Komandir Štaba varaždinske čete upućuje Štabu odreda Ivanec ustaškog detektiva Brkles Petra, koji je bio poslan da izvidi, kolike su snage Narodno oslobodilačke vojske u akciji oko Knežinca.

HAV, LVII-1, I-7.

Napomena: Papir sa crtovljem, pisano tintom, mnogo zamrljano. U ovoj zbirci se čuva pod istim datumom još jedan veoma oštećen dokumenat o istom predmetu, a pod signaturom HAV, LVII-1, I-6.

7

1943. 14. X.

Naredba Komande kalničkog područja (zamjenik komandanta Josip Žganec) o imenovanju vojnih funkcionera u oslobođenom Ludbregu.

Naredba br. 1

Komande kalničkog područja II. operativne zone NOV i PO
Hrvatske od 14. X. 1943.

I.

1. Za komandanta u Komandi mjesta Ludbreg imenuje se drug Brcković Ivan, a za njegovog zamjenika imenuje se drug Perin Rudolf. Za pomoćnika u Komandi mjesta Ludbreg imenuje se drug Srmeć Đuro, dosadašnji komesar III. bataljona brigade »Braće Radića«.

II.

1. Za šefa vojno-pozadinskog odsjeka Komande kalničkog područja II. operativne zone NOV i PO Hrvatske imenuje se drug Zobenica Dane, dosadašnji zamjenik komandanta bataljona pri Štabu kalničkog partizanskog odreda.

2. Za šefa tehničkog odsjeka Komande kalničkog područja II. oprativne zove NOV i PO Hrvatske imenuje se drug Frntić Andrija, dosadašnji obavještajni oficir pri Štabu kalničkog partizanskog odreda.

3. Za šefa vojno-sudskog odsjeka Komande kalničkog područja II. operativne zone NOV i PO Hrvatske imenuje se drug Dovžak Stanko, dosadašnji komesar bataljona pri Štabu kalničkog partizanskog odreda.

4. Za šefa sanitetskog odsjeka Komande kalničkog područja II. operativne zone NOV i PO Hrvatske imenuje se drugarica Dr. Herkov Božidara, njezin zamjenik bit će Fras Ivan.

5. Za upravnika bolnice Komande kalničkog područja II. operativne zone NOV i PO Hrvatske imenuje se drugarica Dr. Ronko Alojzija.

6. Ova naredba stupa odmah na snagu.

HAV, LVII-1, I-8.

Napomena: Papir oštećen na lijevom rubu, pisano strojem.

8

1943. 27. X.

Komanda mjesta u Varaždinskim Toplicama¹ pri Komandi područja II. operativne zone NOV i PO Hrvatske obaviještava Štab Komande istoga područja, da je 27. X. 1943. u selu Kelemen zarobila jednog ustašu s puškomitraljezom, te opisuje tok zarobljavanja i napominje, da je mitraljez predan na upotrebu varaždinskoj četi.

HAV, LVII-1, I-9.

Napomena: Pisano strojem. Dokument potpisao komandant mjesta — pomoćnik »Toni«. Vjerojatno Antun Borčilo.

1 — Varaždinske Toplice su oslobođene po brigadi »Braća Radić« u 24 satnoj borbi počevši od noći 29. IX. 1943.

9

1943. 9. XII.

Raspis komandanta Štaba II. operativne zone NOV i PO Hrvatske upućen Komandi kalničkog područja, kojim se upozorava istu Komandu na niz propusta oko mobilizacije, postupka s borcima, upućivanja prebjeglih partizana u stare jedinice, discipline boraca i nižih rukovodilaca, te odijevanja.

HAV, LVII-1, I-11.

Napomena: Papir ušćuvan, pisano strojem. Dokument je potpisao komandant — pukovnik Vlado Matetić i v. d. politkomesara Ivan A. Šibl.

10

1943. 20. XII.

Štab II. operativne zone NOV i PO Hrvatske dostavlja Komandi kalničkog područja odredbu Odsjeka za vojne vlasti u pozadini o vojnoj administraciji i organizaciji partizanskih straža.

Dostavljamo odredbu Odsjeka za vojne vlasti u pozadini GŠH broj 228 od 30. XI. 1943. time, da po istome u buduće postupate.

U buduće nećete više dostavljati spiskove »brojno stanje i naoružanje« i »nacionalni socijalni sastav« po dosadanjim formularima, nego po formularima, koje u prilogu dostavljamo. Ovi formulari su propisani naročito za Komande područja iz GŠH i ne smiju se ni u kom slučaju predrugaćiti. Svi spiskovi treba da se dostavljaju nama redovito svakog 1. u mjesecu i ne smijete dopustiti, da se požuruje dostavljanje spiskova. Napominjemo, da treba računati sa putem kurira i bezuvjetno moraju spiskovi biti u našem Štabu svakog 1. u mjesecu a ne da se tek ovaj dan šalju.

1. Kod spiska »brojno stanje i naoružanje« treba paziti: u rubriku »osoblje« dolazi sve osoblje Komande područja, osim partizana-stražara, koje uneti u rubriku »part. straža«. Istotako treba uneti u »nacional-socijalnom sastavu«, tako da brojno stanje spiska »brojno stanje i naoružanje« po spisku bude isto sa brojnim stanjem »nacional-socijalnog sastava« i ova spiska treba uvek da se istovremeno sastavljaju. Jedinice u spisku »brojnog stanja i naoružanja« i »nacional-socijalnog sastava« treba da su istim redom navedene. Ako imate od oružja još kakve druge vrste (puškomitraljeza) ili pušaka, treba otvoriti novu rubriku i kod te vrste oružja i kod municije. Uvijek treba navesti, osobito kod municije, posebno za mitraljeze, a posebno za puške, a ne da se ukupno ovo navede — što je bio mnogo puta dosada slučaj. Kod spiska »nacional-socijalnog sastava« treba paziti, da se krajem zbroji zasebno »osoblje«, a zasebno »part. straže« i na posledku sve ukupno. Ako imate osim Srba, Hrvata i Muslimana još drugih narodnosti, treba za svaku naciju otvoriti novu rubriku, a ne samo jednu rubriku »ukupno«. Osobito pazite, da zbrojke rubrika »socijalni sastav«, »nacionalni sastav« i »politička pripadnost« moraju biti iste kao i »brojno stanje«. Sve drugove treba da se opredjeli u jednu od odgovarajućih rubrika i osobito kod »političke pripadnosti« paziti, da se sve drugove uvede u jednu od rubrika jer drugih političkih pripadnosti kao: članovi KP, kandidati, SKOJ-evci, simpatizeri, vanpartijski komunisti, članovi ostalih partija ili neopredjeljenih ne može biti.

2. Raspored četa partizanskih straža:

Prema odredbi GŠH-a treba da vaše partizanske straže formirate u čete, koja svaka će imati više partizanskih straža. Četa nosit će naziv: I., II. četa itd. Svaka četa imade određeno mjesto, svog komandira i komesara, a i nekoliko partizanskih straža. Kako se vidi iz formulara, za svaku četu treba navesti: mjesto čete, ime komandira i komesara čete, onda po rednom broju svaku partizansku stražu, koja toj četi pripada, njezino mjesto i brojno stanje. Osobito treba paziti, da se pod jednu četu ne navede sve partizanske straže, nego samo one, koje njoj pripadaju. Tako i drugoj itd.

3. Formular Ljudstva u partizanskim stražama:

Ovaj formular savjesno u svim rubrikama ispuniti. Za Vašu Komandu treba prema tome formularu voditi spisak ljudstva, kojeg redovito nadopunjavati tj. upisivati nove drugove, a one koji otiđu brisati. Nama šaljite prvi spisak, a u buduće ćete slati prepis Vašeg spiska, kada ćemo to tražiti. Sve spiskove i formulare sastaviti u tri primjerka, tako da jedan ostaje Vama, a dva šaljite nama — jedan za naš Štab, a jedan za GŠH.

HAV, LVII-1, I-12.

Napomena: Papir dosta oštećen uz rubove, pisano strojem. Štab II. operativne zone NOV i PO Hrvatske br. 131/43.

1943. 27. XII.

Informativni oficir udarne' brigade »Braće Radić« (Šukrija Kukavica) izvještava svoj Štab o brojnom stanju i razmještaju posade grada Varaždina na dan 28. XII. 1943.

Danas sam izvešten o brojnom stanju i razmještaju posade grada Varaždina na dan 25. XII. 1943. godine i to:

a) Ustaše su smeštene: 1. u bivšoj Domobranskoj središnjoj školi, 2. u bivšoj Domobranskoj središnjoj školi topničkog sklopa (motorizacija), 3. u školi jahanja, 4. u tvornici »Tivar« (jedna šatnija).

b) Gestapovci su smešteni: 1. u Franjevačkom konviktu, 2. u Kazalištu (radna grupa), 3. u Josipovom konviktu, 4. u Rudarskoj školi, 5. u školi kod Pavlinske crkve, 6. u Pavlinskoj školi.

c) Domobrani su smešteni: 1. u Gimnaziji, 2. u Gombaoni (kod Pavlinske škole), 3. u topničkom sklopu 4. u mjesnom zapovedništvu, 5. u Katoličkom domu.

Jačina :

a) Ustaše: 1. motorizirana bojna Poglavnikovog tjelesnog zdruge oko 800 ljudi, 2. dvije pješačke divizije oko 1600 ljudi.

b) Gestapovci: 1. dvije bojne oko 1200 ljudi.

c) Domobrani: 1. jedna bojna oko 600 ljudi, 2. topnički sklop oko 400 ljudi.

Položaji :

Gestapovci: Kroz šumu od Drave do Ludbreške ceste.

Ustaše: od Ludbreške ceste do Zagrebačke ceste pa do Vidovačke ceste.

Domobrani: od Vidovačke ceste do Optujske ceste pa do Drave.

Bunkerri:

Kod Plitvice, kod željezničkog mosta na rubu šume (ovaj bi se mogao lako srušiti i učiniti ga neupotrebivim, jer bi se top mogao prikriveno pod šumu dovući do pred sam bunker tj. na 200 m). Bunkerri su rađeni od cigle. Posada bunkera sastoji se od 12 ljudi.

HAV, LVII-1, I-13.

Napomena: Papir na rubovima oštećen. Pisano strojem.

1 — Brigada je proglašena udarnom za pokazanu hrabrost u borbama kod sela Šemovca, gdje je vodila krvavu bitku s nadmoćnim neprijateljem, koji je pošao u pomoć neprijateljskim braniteljima Ludbrega. (Naredba GŠ Hrvatske br. 35 od 31. X. 1943. — Arhiva VII JNA, dokumenat br. 36—2, K. 106).

1944. 21. I.

Štab udarne brigade »Braća Radić« traži od svog III. bataljona podatke o borbama i daje neka uputstva.

Najhitnije nas izvjestite o borbi, koju ste vodili tokom današnjeg dana. Čudi nas, zašto niste poslali ni jednu patrolu da uhvati vezu sa nama. Mi

ćemo se tokom sutrašnjeg dana nalaziti na istim položajima kao i danas. Nemojte se dati smesti od neprijatelja, nego treba snažno udariti.

Obzirom na to da su znakovi raspoznavanja izgubljeni, to smo odredili nove znakove za ovu noć: Smrt — Ustašama — Marko.

Izvjestite gdje se nalazite. Vi treba da držite istu bazu, koja Vam je određena.

HAV, LVII-1, I-14.

Napomena: Koncept. Pisano strojem bez glave. Nema potpisa. Vjerojatno komandant Stjepan Kučić, politkomesar Zlatko Rukavina. Bilježi ih dokumenat broj 15.

13

1944. 8. II.

Naredba broj 8 Štaba X. korpusa zagrebačkog¹ NOV I POJ upućena preko XXXII. divizije Štabovima brigada »Braća Radić« i »Matija Gubec«,² kojom se daju rukovodiocima Narodno oslobodilačke vojske pouke o prednjačenju u hrabrosti, odlučnosti, kao i potrebnoj sposobnosti snalaženja upravo u najtežim časovima, a sve treba svoditi na osjećaj odgovornosti i bdjenja nad životom povjerenih im boraca.

HAV, LVII-1, I-15.

Napomena: Pisano strojem. Dokumentat potpisao načelnik Štaba XXXII. divizije Miloš Manojlović.

1 — Formiran je 24. I. 1944. U njegovom se sastavu nalaze XXXII. divizija s udarnom brigadom »Braća Radić« i brigadom »Matija Gubec«, XXXIII. divizija s I. i II. moslavačkom brigadom, zapadna grupa partizanskih odreda sa zagorskim, zagrebačkim i kalničkim partizanskim odredom, istočna grupa partizanskih odreda s moslavačkim, bjeļovarskim i posavskim partizanskim odredom, te nekoliko područnih četa gerilskih grupa. Zagorska, srpska i podravska brigada formirane su kasnija u toku 1944. godine. (Šibl n. d., str. 45).

2 — Brigada »Matija Gubec« osnovana je poslije oslobođenja Koprivnice kao posljedica mnogo većih mogućnosti mobiliziranja boraca. Tada je bila formirana i XXXII. divizija, prva u ovim krajevima.

14

1944. 20. II.

Štab udarne brigade »Braća Radić« (kapetan Stjepan Kučić) izdaje zapovijed i plan za napad na Ludbreg.

Z a p o v j e d

(Sekcija: Čakovec 1:100.000)

Dana 23. februara 1944. navršava se 26. godina od kako je udaren temelj slavnoj i nepobjedivoj Crvenoj Armiji. Nepobjediva Crvena Armija sprema za taj dan neprijatelju, fašističkoj nemani nove teške i nepodnosljive udarce. Pod tim udarcima neprijatelj će osjetiti kolika je snaga, jačina i moć vojske radnog naroda. Po drugi put uništenje velikog broja njemačkih divizija, koje je posljednjih dana Crvena Armija sa svojim snažnim udarcima

i svojim umješnim vođenjem borbe potpuno uništila. Neprijatelj, fašistička zvijer, sve više dolazi do uvjerenja, da joj izlaza iz ove zamršene situacije nema i da će biti potpuno uništen. Kolebljivost u redovima fašističke vojske pojavljuje se sve više, temelji su uzdrmani, što nije bio slučaj ranije, napuštaju svoju vojsku i bježe. Njemački vojnici u velikom broju predaju se. Sve je to znak, da su i ovi krvoloci, do sada toliko ponosni na svoje uspjehe, konačno savili šiju i priznali moć nepobjedive i slavne Crvene Armije.

Naša vojska za dan proslave začetka čeda Sovjetskog naroda i svih ostalih slobodoljubivih naroda, Crvene Armije, isto tako prirediti će neprijatelju nove udarce, nove gubitke, a sebi nove pobjede nad mrskim krvavim i već sa prebijenom kičmom okupatorom. Ugledajmo se na nemilosrdnu borbu do konačnog uništenja neprijatelja, — Crvene Armije. Učimo se od njih kako treba mrziti neprijatelja, koliko treba u tome imati samopregora, upornosti i izdržljivosti. Neprijatelj mora osjetiti na svakom koraku, da se u njegovoj blizini nalazi divizija. Svi borci, a i svi vojno-politički rukovodioci ove divizije treba da porade na tome, da za ovaj veliki dan tj. godišnjice osnutka Crvene Armije priredimo neprijatelju krvavi pir i da mu pokažemo, što su narodni borci.

U neprijateljskom uporištu Ludbreg imade oko 700 ustaških bandita. Prema nekim podacima, neprijatelj imade osim lakih i teških mitraljeza, kao i teških i lakih minobacača i dva brcka topa. Motorizacije nema. Za osiguranje samog neprijateljskog uporišta Ludbreg, neprijatelj drži položaje izvan Ludbrega u Ludbreškim Vinogradima. U neprijateljskom uporištu Koprivnica imade oko 1.200 neprijateljskih vojnika, bandita razne vrsti. Varaždinske Toplice imadu oko 300 ustaša. U Varaždinu oko 2.500 neprijateljskih vojnika, koji raspolažu i sa motorizacijom.

Naša udarna brigada dobila je zadatak, da likvidira neprijateljsko uporište Ludbreg kao i neprijateljske položaje, koje drži neprijatelj iznad Ludbrega tj. nad Ludbreškim Vinogradima. U cilju izvršenja zadatka

N a r e đ u j e m o :

1. II. bataljon i dvije čete II. bataljona izvršiti će napad na neprijateljske položaje u Ludbreškim Vinogradima i njih očistiti, a neprijatelja uništiti. Po zauzimanju i očišćenju tih položaja od neprijatelja, te iste jedinice zauzeti će položaje frontom prema Ludbregu.

II. bataljon izvršit će napad desno od puta, koji vodi iz Duge Rijeke prema Ludbregu, uključivši tu i sam put. I. bataljon napadati će lijevo od tog puta prema Puhlacima. Nastupati po grupama prema pojedinim neprijateljskim objektima, kako bi se napad mogao izvršiti u točno određeno vrijeme, snažno i odlučno. II. bataljon prebaciti će najmanje jedan vod neprijatelju iza leđa i tako olakšavati glavni napad naših jedinica.

I. bataljon će svoju 3. četvu spustiti u Hrastovsko gdje će zaposjesti položaj prema Ludbregu sa zadatkom, da hvata neprijateljske vojnike, koji će se vjerojatno htjeli prebacivati usljed pritiska naših snaga. Položaj zaposjesti tom četom i zaposjesti položaje u Hrastovom preko ceste, koja ide od Ludbrega prema Slanju.

IV. bataljon zaposjesti će položaj poviše Globočca oko kote 264 i uz istu četvu nalaziti će se top 47 mm, kojim će tući samo neprijateljsko uporište. S drugom četom nastupati će od Sigetca šumom Lasna i vršiti pritisak na istočni

dio uporišta. Ta četa ima zadatak, da prilikom upada na uporište, zapali velike zgrade tj. zgrade, gde se nalazila Kotarska oblast, općina, škola i sud, a koja se nalazi na sjeveroistočnom djelu grada. Ta četa treba da bude snabdjevena benzinskim bocama i ofenzivnim bombama. Prilikom upada na uporište neprijatelja uništavati kako na ulicama, tako i u pojedinim objektima. 3. četa tog istog bataljona preći će preko Slanja prema Poljancu, odakle će nadirati u pravcu željezničke stanice Ludbreg i izvršiti prodor u samo mjesto. I tu četu snabdjeti ofenzivnim bombama i benzinskim bocama radi paljenja pojedinih objekata, odakle bi neprijatelj pružao eventualni otpor. Prodor treba da bude snažan i odlučan i u nastaloj panici ne dopustiti neprijatelju da se sredi i da organizuje otpor. II. bataljon dodijeliti će IV. bataljonu lakhi minobacač, a IV. bataljon dodijeliti će svakoj četi, koja će vršiti prodor u samo uporište po jedan bacač, kako bi se tim bacačem pojačala panika u samom uporištu.

III. bataljon sa svim svojim jedinicama zaposjesti će položaje u Doljnjem Martijancu time, što će jednu četu sa teškim mitraljezima postaviti na visu Gomila. Isti bataljon postaviti će na cesti Ludbreg—Varaždin dobre i solidne barijade, koje neprijatelj neće niti sa najtežim tanketama, kojima raspolaže, razrušiti. Tom bataljonu dodijeliti će se minerska grupa sa potrebnim eksplozivom, koja će minirati cestu prema Varaždinu. Položaje zaposjesti frontom prema Varaždinu.

Sve snage izvršiti će napad noću od 21. na 22. u 22 sata.

2. Štab brigade nalaziti će se u Vinogradima u blizini kote 252, kamò treba redovito slati izvještaje. Brigadno sanitetsko previjalište nalaziti će se također kod Štaba brigade. Divizijsko sanitetsko previjalište nalaziti će se u Maloj Rjeci, kamò trebaju biti upućivani svi ranjenici. Evakuacija ranjenika vršiti će se na sljedeći način: ranjenici, koji će biti na položajima kod Martijanca, četa, koja napada od Poljanca prema željezničkoj stanici Ludbreg, evakuirati će preko Slanja za Malu Rjeku. Četa, koja će nastupati iz šume Lasno prema Ludbregu, kao i četa, koja će se nalaziti na položajima kod Globočeca, evakuirati će ranjenike direktno u Malu Rjeku i sve ostale jedinice evakuirati će ranjenike u isto mjesto. Štabovi bataljona treba da upozore bataljonske sanitetske referente, da treba evakuirati ranjenike, kako se ne bi desilo, da bataljonski sanitetski referenti ne znaju kuda da upućuju svoje ranjenike.

3. Veza Štaba brigade i Štaba divizije održavati će se telefonskim putem preko stalne linije. U tu svrhu treba Komanda čete za vezu, da se pobrine, da ta linija bude ispravna. Veza Štaba brigade sa Štabovima bataljona održavati će se putem kurira, pješaka, kao i kurira konjanika. Izvještaje slati redovno svaki sat, a po potrebi i prije.

Četa IV. bataljona, koja će napadati od Poljanca prema Ludbregu slati će izvještaje u Štab brigade preko Štaba III. bataljona. Veza treba da bude sigurna i nemojte dopuštati, da izvještaje ne šaljete na vrijeme. Da bi se izvještaji slali na vrijeme, treba svaki bataljon da imade po nekoliko drugova, koji dobro poznavaju teren i njih upotrebljavati za kurire.

4. Komanda prateće čete podijeliti će teški minobacač II. bataljonu, kao i top 37 mm. Top 47 mm dodijeliti će IV. bataljonu, a antitenk-pušku III. bataljonu.

5. Bolnički vod dodijeliti će svakom bataljonu po nešto drugova za pojačanje saniteta.

6. Intendant brigade zajedno sa intendantima i ekonomima bataljona i četa voditi će računa o što boljoj ishrani boraca.

Komesari voditi će kontrolu da li je ishrana dobra.

Znakove raspoznavanja za vrijeme napada i za vrijeme borbe biti će: Živio Tito, ugovoreni: Josip.

Voditi računa da bataljoni zauzmu određene položaje na vrijeme i da se postave potrebne barikade i prepreke, a isto tako, da napadački bataljoni i čete izvrše svi napad u određeno vrijeme. Napadi treba da budu brzi i odlučni. Ne dopustiti neprijatelju ni jednog časa da se sredi i da može organizirati svoju obranu. Na izvršenje!

HAV, LVII-1, I-17.

Napomena: Papir na rubovima oštećen, pisano strojem. Štab udarne brigade »Braće Radića«. Opr. br. 43/44.

15

1944. 30. III.

Štab udarne brigade »Braća Radić« upućuje Štabu I. bataljona jednog prebjega silom odvedenog u ustaše, kao i Filipa Jana Čeha, koji se je preko Njemačke ovamo prebacio u partizane.

HAV, LVII-1, I-20.

Napomena: Koncept, pisano strojem. Nema potpisa načelnika Štaba Vjerojatno Ljubojević. Bilježi ga dokumenat broj 30.

16

1944. 2. IV.

Referent saniteta brigade »Matija Gubec« podnosi 15-dnevni izvještaj XXXII. diviziji. (15.—31. III. 1944.)

Kroz čitavo ovo razdoblje imali smo uglavnom pokrete,¹ a ponešto i akcije. Tako smo na pr. iz Kapele preko bjelovarske pruge izvršili pokret za Veliku Branjsku, gdje su naši I. i II. bataljon napali banditske kamione. Tom prilikom nismo imali ni mrtvih ni ranjenih.

Za vrijeme pokreta i prebacivanja preko glavne ceste kod Bisaga imali smo borbu: prvi su napali banditi i to u času, kad je prvi dio kolone bio u blizini same ceste. Borba se vodila u noći oko 12 sati. Tom prilikom smo imali jednog ranjenog druga, koji je odmah previjen i upućen na daljnje liječenje. Tokom te noći ipak smo se prebacili preko ceste i smjestili se u Žitomiru sa Štabom brigade. Na drugi dan boravka u Žitomiru uslijedio je iznenadni napad ustaša na Štab i štabske jedinice. U tom banditskom napadu izgubili smo 16 drugova, dvojica su nestali. Između ostalih pao nam je komandant Babetka Mijo,² major, te referent saniteta brigade »Matija Gubec« Etorović Velimir i 3 druga iz bolničkog voda.

Istog dana vodila se borba iznad Beloslavca; uglavnom vodio je borbu II. i I. bataljon. Zarobilo se nešto plijena, ali od naših nije nitko poginuo, niti je bio ranjen.

26. III. smjestili smo se u Radobojsko Strahinje, a drugi dan smo već imali borbu, jer je banda iz Krapine namjerila svoj pravac prema našoj bazi; borbu je započeo I. bataljon, a drugi je nastavio i tako se odbilo neprijatelja. Imali smo 15 ranjenih i jednog mrtvog. Radi žestoke borbe morao se i Štab povući na drugo mjesto na tako dugo, dok se nije neprijatelja odbilo. Ja sam tom prilikom vršio jedno vrijeme dužnost četnog i bataljonskog bolničara. Istog dana prebacivalo se ranjenike s devetero kola, koja su bila pravovremeno organizirana po okolnim selima. Ranjenike smo kroz noć prebacivali dalje za Stari Golubovac (rudnik). Uglavnom sam imao lakše ranjenike osim jedne frakture humerusa, pa se i prebacivanje moglo izvršiti bez većih poteškoća. U teže ranjenike mogu se ubrojiti i dvojica sa prostreljenim plućima, jedan sa prostreljanom patikom.

Rad za vrijeme odmora nije mogao biti tako sproveden kako se to traži, radi stalnih pokreta. Jedino u II. bataljonu održao je sastanak referent saniteta. Tu je bilo govora o prvoj pomoći te o previjanju.

Radi desertiranja mnogih boraca čete su se smanjile na tako malen broj, da se morao smanjiti i broj nosioca ranjenika i nosila, tim više, što je priličan broj nosioca dezertirao zajedno s nosilima. Tačan broj sadašnjih nosioca ne mogu Ti javiti, jer ih je svakim danom sve manje. Što se organiziranog stanja tiče, ono je vrlo slabo. Prije svega referenti nisu imali bolničkih knjiga, a ni spiska dnevnog rada, kako se to tražilo, pa sam ih ja pomalo uveo u taj novi organizirani rad, premda do sada baš ne vidim naročito poboljšanja u radu. Možda radi stalnih pokreta?

Odnos komandnog kadra i sanitetskog osoblja je općenito po svim bataljonima kao i u brigadi prilično dobar, čak puno bolji nego sam se nadao kad sam dolazio u ovu brigadu. Komandno osoblje zaista vrlo često dolazi u našu ambulantu i kontrolira rad saniteta.

Sanitetskog materijala posjedujemo u brigadnoj ambulanti, kao i u bataljonskim u vrlo slaboj mjeri. Kod Žitomira nam je dosta propalo, jer nam se u brzini i povlačenju prevrnulo sve iz kištre i polupano ostalo na cesti. Tako nam je propalo četvrt litre etera, četvrt litre joda, masti za svrab, alkohol, spirit, kamfora i nekih masti za rane.

Za potrebe ove ambulante bilo bi zgodno da mi što prije pošalješ: chinina nešto, burove tablete, antidysenterica, vate, kakovu mast za rane.

HAV, LVII-1, I-22.

Napomena: Papir sa crtovljem, pisano tintom, koncept. Ref. saniteta brigade »Matija Gubec«, sanit br. 12/44.

1 — Još 8. II. 1944. započela je neprijateljska ofenziva s oko 10.000 vojnika na nešto oko 2.500 boraca NOV. Štab X. korpusa i XXXII. divizija morali su se prebaciti na sektor Moslavine. Šibl navada, da su se unaprijed na području Kalnika i Zagorja vodile samo prave partizanske borbe, ali da su jedinice NOV nanosile neprijatelju osjetljive gubitke (Šibl, n. d., str. 47). Doista nam i naši dalji izvori objašnjavaju takovo stanje u Zagorju.

2 — Bio je svojevremeno komandant XXI. brigade 28. divizije. Posebno se je odlikovao kod oslobođenja Koprivnice, za koju je borba počela 6. XI. 1943., uoči 7. XI. u čast Oktobarske revolucije. Koprivnica je tada bila nakon 36 sati zauzeta uz male žrtve upravo zaslugom Mije Babetka. On je naime uspješno s grupom boraca organizirao likvidaciju najutvrđenijih objekata. (Šibl, n. d., str. 38)

1944. 8. IV.

Štab X. korpusa (potpukovnik Šime Balen) daje uputstva Komandi kalničkog područja o liječnicima, ranjenicima i bolnicama, te traži prijedloge o postavljanju referenta i podatke o partizanskim stražama, broju boraca i o naoružanju.

1. U vezi s naređenjem o reorganizaciji Komandi područja pošaljite nam hitno prijedloge o postavljanju referenata slijedećih sektora: ekonomskog, saobraćajnog, sanitetskog.

2. Pošaljite nam hitno točan raspored partizanskih četa i straža na vašem području. U rasporedu treba naznačiti mjesto gdje su rasporedene straže, za tim broj boraca i naoružanje.

3. U buduće slati ćete nam svakog 1., 10. i 20. u mjesecu točan izvještaj o stanju ranjenika u vašim bolnicama i ambulantomama. U izvještaju naznačiti koliko je teških, a koliko lakih, odnosno pokretnih ranjenika.

4. Do sada se često događalo, da su bolnice, odnosno liječnici nekih bolnica ili referenti saniteta područja vršili onesposobljavanje izliječenih boraca za operativne jedinice. To se u buduće ne smije događati. Svaki izliječeni ranjenik kada napušta bolnicu ili ambulantu, u koliko se osjeti nesposoban za operativnu jedinicu, dolazi pred komisiju, koja ima ispitati njegovu sposobnost, te ga prema svome nahodjenju rasporediti. U koliko je sposoban za operativnu jedinicu, vratiti ga jedinici, kojoj pripada, a u koliko je nesposoban, staviti ga na neku drugu dužnost, ali o tome obavezno izvjestiti jedinicu u kojoj se borio. U ovakvoj komisiji obavezno se nalazi i komandant područja.

5. Kako se većina liječnika na teritoriju naših Komandi područja nalaze tek kratko vrijeme u partizanima, te se još nisu saživjeli s našom borbom, niti se snašli u problemima, koji se pred njih postavljaju, to će Komande područja, odnosno komesari područja svakih 14 dana obavezno održavati sastanak sa svim liječnicima svoga područja. Za sastanak treba izraditi dnevni red sa slijedećim točkama: 1. Politička situacija, gdje će drug komesar područja objasniti najvažnije pojave u domaćoj i vanjskoj političkoj situaciji, upoznati ih s najvažnijim političkim problemima naše borbe itd., 2. Aktuelna pitanja bolnica i ranjenika (hrana, lijekovi itd.), izvještaj o radu pojedinih liječnika; 4. Odnos liječnika i ranjenika; 5. Razno.

HAV, LVII-1, I-23.

Napomena: Papir prepisni, dosta oštećen. Pisano strojem.

1944. 11. IV.

Štab korpusa — Korpusna vojna oblast upozorava Komandu Kalničkog područja, da izvrši kontrolu ljudstva u pozadinskoj službi, budući da se u njoj često kriju oni koji izbjegavaju operativne jedinice.

HAV, LVII-1, I-24.

Napomena: Pisano strojem. Dokument potpisao zamjenik komandanta pukovnik Šime Balen. Prilog spisu: 1 karakteristika.

Na poledini: Komanda kalničkog područja br. 1050, 20. IV. 1944. Dostavljeno: komandi mjesta Duga Rijeka, Osijek, Komandi 1. i 2. čete ovog područja, Zdravstvenom odsjeku, Intendaturi, Sekciji za vezu, Građevinskoj sekciji, radnoj grupi područja.

1944. 11. IV.

Udarna brigada »Braće Radić« izvještava XXXII. diviziju o svom stanju na položaju.

Na našem sektoru nema ništa nova, jedino što je neprijateljska patrola puškarala udaljena od naših položaja od 2 km. Ispaljeno je nekoliko topovskih granata i zapalili jednu kuću u selu Repnu. 3 nisu eksplodirale, jedna je 37 mm, a jedna je oko 100 mm. Naknadno ćemo javiti tačan broj granata. Poštu primili. Jedan mitraljez primili, drugi mitraljez nije još popravljen.¹

HAV, LVII-1, I-25.

Napomena: Koncept, pisano strojem. Nema potpisa. Vjerojatno komandant Stjepan Kučič, politkomesar Zlatko Rukavina. Bilježi ih dokumenat broj 13.

1 — Od 9. IV. 1944. Štab korpusa s 32 divizijom i jednom brigadom 33. divizije nalazi se u pokretu za Zagorje, kojim prolazi od 6. IV. do 19. V. Cilj su bile i ofenzivne operacije, ali u prvome redu mobilizacija novih boraca. Tu se je krstarilo do 19. V. (Šibl., n. d. str. 52). Iz daljih dokumenata razabire se dio tih akcija. Kasnije su se te jedinice ponovno povukle na Bilogoru, odnosno u Moslavinu, dok je tu ostala osnovana I. Zagorska brigada.

1944. 12. IV.

Udarna brigada »Braća Radić« izvještava XXXII. diviziju o stanju, te pita za akcije Veternica—Golubovec i za oružje.

Na našem sektoru nema ništa novoga. Izvjestite nas, da li će naše snage izvršiti čišćenje Veterničke gore od neprijatelja, u isto vrijeme kada će početi napad na Novi Golubovec, ili ćemo pročistiti odmah čim dođemo na isto mjesto. Isto tako nas izvjestite, da li da top 47 mm i antitenk pušku šaljemo odmah u Štab zapadne grupe, ili da ta oružja predamo po dolasku na nove položaje. Pripreme za akciju se vrše. Drugi teški aviónski mitraljez, koji je određen za nas, nije još stigao. Ako je taj teški mitraljez popravljen, neka se odmah isti pošalje, kako bi mogao u određeno vrijeme da zauzme položaje.

HAV, LVII-1, I-26.

Napomena: Koncept. Pečat Štaba. Nema potpisa. Vjerojatno komandant Stjepan Kučič, politkomsar Zlatko Rukavina. Bilježi ih dokumenat broj 13.

1944. 14. IV.

IV. bataljon udarne brigade »Braća Radić« (komandant Perковиć) javlja Štabu brigade svoj položaj Petruševac—Crna Mlaka.

Izveštavamo Vas, da na našem položaju nema ništa nova. Borci su se ukopali prema Petruševcu i tamo šaljemo patrole. Sa našim I. bataljonom

imademo vezu stalno. Onaj vod, za kojeg ste naredili da krene u Crnu Mlaku, taj je vod krenuo sa zadatkom, kojeg ste Vi naredili.

Ishrana boraca je slaba.

HAV, LVII-1, I-27.

Napomena: Papir četvrtina otkinut. Pisano strojem.

22

1944. 14. IV.

Štab XXXII. divizije (načelnik Štaba Miloš Manojlović) upućuje Štab udarne brigade »Braća Radić« o akcijama Lobor i kota 575—Gornji Pokojec.

III. bataljon brigade »Matija Gubec«, koji se nalazi kod Lobora, izvještava u 17 časova i 20 minuta, da se neprijatelj sprema, da izvrši napad na njega. Održavajte tjesnu međusobnu vezu i kontrolišite međuprostore. Neprijatelj nesmiye da se problije između vaših bataljona. Na koti 575 Gornji Pokojec isturite manje djelove, koji će vršiti kontrolu te kote. U slučaju jačeg pritiska neprijateljskog pomognite III. bataljonu brigade »Matija Gubec«.

HAV, LVII-1, I-28.

Napomena: Pisano strojem.

23

1944. 16. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« upućuje svoj I. i III. bataljon o zauzimanju položaja na Črnim Mlakama i Gornjoj Martinšćini.

Kao što Vam je već naredio usmeno komandant brigade zauzmite položaje tako, da jedinice imadete na okupu i da po potrebi možete manevrisati.

I. bataljon treba da ima jednu četu na Črnim Mlakama, da štiti naše položaje sa leđa. Ostale čete I. i III. bataljona treba da zauzmu položaje tako, da štite naše ranjenike u Gornjoj Martinšćini. Na položajima ukopati teške mitraljeze ondje, gdje bi mogle naići tankete. Odstupa nema. Imajte na umu, da se iza Vas nalaze ranjeni borci, koje pod svaku cijenu treba obraniti.

Štab III. bataljona može da se smjesti tamo, gdje je do sada bio Štab brigade, kako bi laganije mogao rukovoditi svojim jedinicama.

Štab brigade nalazi se u Gornjoj Martinšćini.

Još jednom Vam napominjemo, da se na položajima dobro ukopate, da na glavnim putevima postavite barikade i da pod svaku cijenu odbijete neprijatelja. Šaljite redovno izvještaje.

HAV, LVII-1, I-29.

Napomena: Papir četvrtina otkinut. Pisano strojem.

1944. 16. IV.

Štab XXXII. divizije (politkomesar Robić Ivan) naređuje udarnoj brigadi »Braća Radić, da preuzme kontrolu prema Ivancu—Lepoglavi.

Prema nekim podacima banda se nalazi ukopana u Belcu oko crkve. Brigada »Matija Gubca« priprema napad. Usljed te izmjene situacije naš Štab nalaziti će se na starom mjestu kod trgovca Šala u Repnu. Odmah se telefonski spojite s našim Štabom.

Vaše brigade treba odmah da preuzmu svu kontrolu prema Ivancu — Lepoglavi.

Ranjenike smjestiti u gornji zaseok Martinštine i osigurati ih.

HAV, LVII-1, I-30.

Napomena: Pisano strojem.

1944. 17. IV.

Raspis Komande kalničkog područja Komandama mjesta 1—2 o nedostacima ustanovljenim na savjetovanjima s Komandama mjesta i područja na dane 14., 15. i 16. IV. 1944. godine, a odnose se na vojnopozadinske vlasti, partizanske straže, mobilizacija, prosvjetno-kulturni rad, sudstvo i opću političku situaciju.

Na savjetovanjima, koja su se održala sa Komandama mjesta s Komandama područja dana 14., 15. i 16. o. mj. uočeni su iz podnešenih izvještaja slijedeći nedostaci :

1. da se je politička situacija na ovom području u posljednje vrijeme pogoršala uslijed provala neprijatelja na oslobođeni teritorij, te uslijed samog nerada. Za ovakovu situaciju jedan dobar dio odgovornosti snose i vojno pozadinske vlasti.

2. Poslije prodora neprijatelja na oslobođeni teritorij kod vojno-pozadinskih vlasti nastala je desorganizacija tako, da od toga vremena u stvari nisu ni postojale Komande mjesta, te zbog toga i sami rad kod vojno pozadinskih vlasti bio je skučen i skoro nikakav.

3. Da se nepravilno rukovodilo sa vojno-pozadinskim vlastima, odnosno sa Komandom područja tako, da ona ni sama nije znala kome je ona podređena i kome je nadležna da naređuje. Komandno osoblje, koje je prije postojalo u Komandama mjesta i partizanskim stražama, nije bilo upućeno u dužnosti vojno-pozadinskih vlasti, što je i logično, da one nisu mogle ni djelovati uspješno na terenu. Partizanske straže nisu bile direktno podređene pod Komandu mjesta, nego sa svim partizanskim stražama rukovodila je direktno Komanda područja tako, da se u dovoljnoj mjeri nije mogla pružati dovoljna pomoć, niti vršiti kontrola njihovog rada.

4. Partizanskim stražama nije se posvetila skoro nikakva pažnja tako, da su te straže zaostale na vojničkom i političkom polju, te zbog toga one nisu mogle ni da vrše svoje funkcije i dužnosti onako, kako je to predviđeno u naredbi Vrhovnog štaba. U svim partizanskim stražama vladala je nedisciplina, samovolja, nebudnost, neaktivnost i familijarnost tako, da je ovakovo drža-

nje partizanskih straža negativno djelovalo na političku situaciju kod naroda na ovome području.

5. Moglo se je konstatovati, da su vojno-pozadinske vlasti zauzele oportunistički stav prema događajima i problemima, koji su se odigrali na njihovoj teritoriji i da su se birokratizirale u svome radu tako, da je to štetno djelovalo i na samu praktičku situaciju. Pomoć i upute za rješavanje zamršenih problema nisu se tražile, već su se samostalno rješavali razni problemi, te je takav rad štetio interesima NOB.

6. Nepravilno se postupilo prilikom mobilizacije tako, da se izdavalo najedamput više poziva i izdavala takova naređenja, koja nisu bila u stanju, da se sprovedu u život. O samoj mobilizaciji Komanda područja, iako je bila formirana, nije odigrala nikakvu ulogu, a ovakva mobilizacija štetila je, a što je dosta i uslovalo, da se je politička situacija pogoršala. Mobilizacija se vršila bez prethodne političke kampanje i tehničkih priprema za samu mobilizaciju. Nije se bilo budno prema neprijatelju, koji je u to vrijeme počeo da djeluje. Nije se bilo budno prema neprijatelju, a niti im je toliko zadavala brige narodna imovina tako, da ih je neprijatelj iznenađivao i stalnim upadanjem na teritorij dozvolilo se je da padne neprijatelju u ruke dosta veliki materijal. Politički nerad sa narodom je odraz političke situacije na ovom terenu. Nisu se održavali politički sastanci, niti se je narodu pristupalo pravilno i to je sve skupa djelovalo na pogoršanje političke situacije. Nije se dovoljno posvetilo pažnje petokolonaškom radu klika oko Mačeka i raznih drugih elemenata na ovom terenu.

7. Prosvjetno-kulturnom radu nije se posvećivala nikakva pažnja kako među narodom, tako isto i među partizanskom stražom. U nikakvoj partizanskoj straži, a rijetko gdje na terenu, postojale su diletantske grupe, pjevački zborovi, kao i druge.

8. Što se tiče sudstva, obavještavanja i veze, po tome su počinjeni upravo kažnjivi prestupi. Hapsilo se na svoju ruku partizanske straže, kao i druge razne organizacije bez prethodno prikupljenih podataka i dokaza, te zbog toga isti ostajao više mjeseci u zatvoru, a na koncu zato, što se nisu mogli prikupiti podatci, upućen je u radnu grupu bez prethodne odluke suda. Sa zatvorenicima postupalo se je grubo i isti su se zlostavljali i zbog toga je takovih bilo, da su se morali strijeljati i bez dovoljno podataka. Hapšenja, koja su se vršila, većinom su vršena prema izjavama neodgovornih drugova tako, da su mnogi poslije duže provedenog vremena u zatvoru pod istragom uslijed nepostojanja krivnje morali se puštati na slobodu. Održavanje veze i obavještavanje o pokretu i događajima na terenu, nije se podavala nikakva važnost. Po ekonomskom pitanju nije bilo samoinicijative kod odgovornih drugova o spremanju žita i drugog materijala u konspirativne zemunice. Prepustilo se je na milost i nemilost neprijatelju da opljačka i odnese već spremljene zalihe hrane, koje su bile spremljene za našu vojsku.

9. U partizanske straže kao i u pomoćno osoblje i u razne vojno-pozadinske vlasti uvuklo se je raznih špekulanata, a negdje je bilo slučajeva, da je bilo i petokolonaša, kojima se je uslijed nebudnosti i pružila mogućnost, da sabotiraju i ometaju pravilan rad.

Da bi se uklonili svi uočeni nedostaci u radu kod Komande mjesta i Komande područja potrebno je, da svi drugovi na odgovornim položajima i funkcijama dadu u svome radu maksimum od sebe i da na prvom mjestu po-

stave osjećaje odgovornosti, tako isto i na sve podređene tako, da se u buduće ne bi dešavali slični propusti i greške u njihovom radu.

1. Da bi se politička situacija na ovom terenu poboljšala potrebno je, da sve Komande mjesta održe sastanke i konferencije sa svim ostalim antifašističkim organizacijama i da se zajednički povede politička kampanja na terenu. Na konferenciji sa ostalim antifašističkim organizacijama izraditi jedan zajednički plan, po kome će se održavati politički sastanci i mitinzi po svim selima na teritoriju dotične Komande mjesta. Na tim mitinzima i sastancima raskrinkavati protunarodnu rabotu Mačeka i reakcionarne klike oko njega, te svih ostalih petokolonaša i protunarodnih elemenata. Narod upoznavati sa najnovijim događajima u svijetu i kod nas i o saradnji saveznika, o značenju Atlantske povelje, Teheranske konferencije i o potrebi jedinstva fronte i pozadine. U ovoj političkoj kampanji moraju da učestvuju partizanske straže, koje će prilikom svojih obilazaka i patroliranja kroz sela dobivati konkretne upute za rad na terenu tako, da bi mogla pravilno tumačiti najnovije događaje kod nas i u svijetu. Da bi partizanske straže zadovoljile tome zadatku, treba najhitnije pristupiti njihovoj osposobljavanju. U vezi s time Komanda će područja i po mogućnosti Komande mjesta umnožavati radio vijesti, kako bi na taj način sve partizanske straže dobivale iste.

2. Komandama mjesta, koje su sada organizovane, mora Komanda područja pružiti pomoć i podršku u rješavanju svih problema na njihovom teritoriju, kako bi se iste mogle osamostaliti u svome radu i da bi se rad Komandi mjesta na taj način proširio. Neće biti samo dovoljno, da se Komandama mjesta dadu pismene direktive, nego treba te direktive sprovađati u život, a da bi se one sprovele, potrebna je i stalna i neprekidna kontrola Komandi mjesta i partizanskih straža. Potrebno je sa njima održavati konferencije i sastanke, gdje će im se konkretno ukazivati njihove greške i nedostatke, koje čine u svome radu. Sa takvim konferencijama nastojati uvijek da se Komande mjesta upoznavaju sa svojim zadacima i dužnostima, kako bi se na taj način proširio i povećao rad kod samih Komandi.

3. Sa Komandom područja rukovodi direktno korpusna vojna vlast, dočim sa Komandama mjesta rukovodi Komanda područja. Njihova naređenja i njihove upute za rad dužne su da sprovađaju u život, a nepravilni odnos raznih drugih organizacija prema Komandi područja i Komandi mjesta, dužne su izvještavati Korpusnu vojnu oblast, kako bi ova ove greške i nedostatke, koje su se do sada pojavljivale kod vojno-pozadinskih vlasti i drugih organizacija mogle otklanjati. Komandno osoblje po Komandama mjesta dužno je proučiti uredbu Vrhovnog štaba o organizaciji VVUP, a naročito proučiti dužnosti Komandi mjesta i partizanskih straža. Dužne su Komande mjesta da detaljno upoznaju partizanske straže sa njihovom dužnosti, kako na taj način ne bi pravile dosadašnje greške u njihovom radu. Ova uredba Vrhovnog štaba je u strukturi i organizaciji izmjenjena, ali su dužnosti Komandi mjesta i partizanskih straža ostale iste. Sve partizanske straže nisu podređene direktno pod Komandu područja, nego su podređene direktno pod rukovodstvo one Komande mjesta, na čijem teritoriju partizanske straže djeluju.

Osim toga Komande su mjesta dužne, kao i Komanda područja, proučiti sva ranije izdata naređenja i direktive odsjeka za VVUP, GŠH i drugih nadležnih komandi. Komande će mjesta, odnosno Komande područja sva zamršenija pitanja, koja se postavljaju pred nju, a ne mogu sami rješavati, obraćati za pomoć i upute svom pretpostavljenom forumu.

4. Da bi se otklonili učinjeni nedostaci kod partizanskih straža, Komanda će mjesta posvećivati punu pažnju pravilnom izdizanju vojničkih i političkih rukovodioca i političkom i vojničkom uzdizanju i osposobljavanju partizanskih straža. Sa starješinskim kadrom u četama dužne su Komande mjesta održavati najmanje jedanputa nedeljno sastanak i konferencije, na kojima će ukazati na uočene nedostatke u radu i davati konkretne zadatke u partizanskim stražama za rad. Osim toga komandant i komesar komande područja će također održavati konferencije sa komandnim kadrom partizanskih straža, a komesar će i održavati sastanke sa komesarima i delegatima, na kojima će se sastancima proučavati najvažniji materijal iz naših listova, kako bi na taj način mogli i rukovodioci pravilno tumačiti sve to partizanskim stražama. Sa partizanskim stražama obavezno je održavati zajedničke sastanke, na kojima će biti slobodna kritika i samokritika i diskusija, u kojoj je potrebno da učestvuju svi partizani, a zato im je potrebno dati podstreka. Za sve prestupe, koje budu činili ili se više puta budu ponavljale iste greške, Komanda će mjesta pozivati na odgovornost svako podređeno joj lice i najostrije kazniti. Ni u kom slučaju ne smije se desiti da bude labav i familijarni odnos starješinskog kadra prema partizanima i obratno, jer se na taj način umanjuje autoritet komandna kadra, a takvi su odnosi i odraz discipline kod partizana. Pošto se je kod ovih partizanskih straža nedisciplina, nebudnost i familijarnost ukorjenila, potrebno je, da Komande područja sa Komandama mjesta i komandnim kadrom partizanskih straža povedu političku kampanju, da se ti nedostaci iz tih straža u najkraćem roku otklone. Prilikom patroliranja partizanskih straža po terenu, vođe patrola bit će snabdjevene patrolnim zapisnikom i u određenom i predviđenom vremenu patrolirati će terenom i povezivati se sa susjednim patrolama. O svakom pokretu neprijatelja najhitnije će izvještavati svoju Komandu mjesta, a Komanda mjesta dužna je, da izvještava Komandu područja o tim promjenama. Isto tako dužne su te patrolne izvještavati i operativne jedinice u koliko se nalaze u njihovoj blizini. Partizanske straže treba postaviti na ona mjesta odakle će biti stalno u kontaktu sa neprijateljem, te da bi na taj način mogle stalno pratiti pokret neprijatelja, kako ih ne bi u nikojem slučaju iznenadio. Druge partizanske straže, koje su ostale kod Komande mjesta treba upućivati u druga sela sa jednim određenim zadatkom. Treba nastojati da se partizanske straže i broјčano pojačavaju, kako bi na taj način mogle izvršavati sve pred nju postavljene zadatke. Da bi partizanske straže vršile svoju dužnost pravilno, Komanda će mjesta vršiti stalnu kontrolu njihovog rada, tako isto i komanda područja nad onim stražama, koje su direktno pod njihovim rukovodstvom, te će ih uvijek ispravljati u njihovom radu i ukazivati na njihove greške i nedostatke koje čine.

5. Da bi se otklonio oportunistički stav kod Komandi mjesta, one će stalno morati da budu budne prema neprijateljskom djelovanju i na svako neprijateljsko djelovanje potrebno je odmah u saradnji sa ostalim organizacijama reagirati, kako bi se na taj način umanjio i suzbio njihov uticaj i propaganda kod naroda. Za svako zamršeno pitanje, koje Komanda mjesta nije kadra da riješi, obraćat će se, da joj u tome pomogne Komanda područja, kako bi se pitanje moglo pravilno da riješi. Nastojat će se, da se birokratizam, koji se je bio uvukao u vojno-pozadinske vlasti, apsolutno iskorjenu, jer takav rad šteti interesima NOB. Komanda će područja stalno kontrolirati rad Komandi mjesta, te će budno paziti, da one direktive i upute, koje se budu dobivale od viših foruma, sprovedu u život. Ne može se dozvoliti, da ne-

prijateljska propaganda među narodom i taktiziranje sa narodom, ne budu čim sretani od naših vojno-pozadinskih vlasti i da to naše Komande mjesta pasivno posmatraju.

6. Po pitanju mobilizacije do sada činjene su mnoge greške, a da bi se u buduće otklonile, postupit će se u buduće slijedeće:

Da bi se na jednom terenu mogla izvršiti potrebna mobilizacija, treba prethodno izvršiti sve političke i tehničke pripreme sa svim antifašističkim organizacijama na dotičnom terenu. Po pitanju mobilizacije održat će se sastanak, na kojemu će učestvovati sve antifašističke organizacije, gdje će se donijeti zaključak, kako i na koji način da se pristupi samoj mobilizaciji. Prvenstveno se preduzima jedna široka politička kampanja, u kojoj učestvuju sve antifašističke organizacije i vojne vlasti u pozadini, a uporedo sa političkom kampanjom izdaju se proglasi i letci o potrebi mobilizacije i ispisuju za to odgovarajuće parole. U međuvremenu vojne vlasti u pozadini treba da izvrše sve tehničke pripreme oko mobilizacije i to na taj način, što će preko NOO-a i partizanskih straža prikupiti podatke svih obveznika na svom terenu. Sami tok političke kampanje dužna je Komanda područja i Komanda mjesta da budno prati i da u zajednici sa ostalim organizacijama ocjeni povoljan momenat za mobilizaciju. Najlakše će se procijeniti da li je za mobilizaciju teren pripravljen na taj način, što će se kroz sami tok političke kampanje za mobilizaciju budno pratiti priliv novih boraca dobrovoljaca u NOV, što će se gledati na uspjehe naših saveznika, kako pomaže NOV sa dobrovoljnim prilozima i kako gleda na neprijateljsku propagandu, koja se u tim momentima pojavljuje i kako uopće gleda na političku i mobilizacionu kampanju. Kada se ocjeni, da je politička situacija zrela za mobilizaciju, pristupa se istoj i to na taj način, što se prvenstveno šalju pozivi onim obveznicima, za koje je 100% sigurno, da će se na njih odazvati. Takvi drugovi trebaju da služe kao primjer i podshtrek ostalim obveznicima, koji još pozivi nisu primili. U nastavku mobilizacije šalju se pozivi i ostalim obveznicima u onolikom broju, koliko smo mi u stanju, u slučaju da se ne odazovu, prikupiti našim partizanskim stražama. Mobilizaciju treba popularizirati u narodu tako, da se ta mobilizacija pretvori u narodnu manifestaciju, a to će se postići na taj način, što će se organizirati svečani ispraćaj i priredba uoči dana odlaska novo mobilisanih. Mobilizaciju treba početi onda, kada je situacija zaista za nju zrela, a kada se mobilizacija započne, treba je sprovesti do kraja.

7. Nebudnost prema neprijatelju i pasivno držanje prema neprijateljskoj propagandi i petokolonaškom radu Mačekove klike i drugih protunarodnih elemenata nanjeti su na ovom terenu dosta osjetni politički i materijalni udarci. Zato će se u buduće pojačati budnost sviju svojih Komandi mjesta i partizanskih straža, kako bi se na taj način onemogućilo neprijatelju da nas iznenadi, a na svaku neprijateljsku propagandu i ubačene alarmantne vijesti reagirati će se pojačanim političkim radom i raskrinkavanjem svih protunarodnih elemenata. Svu narodnu imovinu, o kojoj se vojno-pozadinske vlasti staraju, kao što su razne namirnice za potrebe vojske, radionice, magazini, pilane i razni drugi materijal, osigurat će se tako, da neprijatelj ne će biti u mogućnosti da nanosi materijalne štete. Potrebno je izvršiti pripreme za konspirativno sklanjanje u zemunicama svih onih stvari žita i ostalih namirnica, kako na taj način ne bi palo neprijatelju u ruke.

8. Hapšenje pojedinih lica smiju vršiti samo vojne vlasti tj. Komande područja i Komande mjesta. Hapšenja se imaju vršiti tek nakon što se dotičnom licu, odnosno njegovu djelovanju prikupe tačni i konkretni podaci,

a nalog o hapšenju izdat će Komanda područja, odnosno Komanda mjesta svojoj partizanskoj straži. Jasno je, da se u iznimnim slučajevima (kada se radi o očitom neprijatelju ili postoji opasnost, da bi dotično lice moglo pobjeći), hapšenje izvrši i bez prethodnog odobravanja Komande područja, odnosno Komande mjesta. U tim slučajevima potrebno je najhitnije prikupiti naknadno sve podatke za toga uhapšenika. Sa ukapšenim licima treba postupati korektno i pristojno bez primjene surovih metoda. Prilikom sprovođenja upotrijebiti sve mjere opreza, da uhapšeno lice ne pobjegne. Isto tako treba oko pritvora upotrijebiti sve mjere opreza. Svaki propust u tom pogledu treba pozvati na najstrožu odgovornost. Istražni postupak ima da se provodi brzo i savjesno, tako da se ne dogodi, da pojedino lice sprovede u zatvoru po nekoliko tjedana, pa i nekoliko mjeseci. Niti jedno lice ne može biti kažnjeno, a da o tome nije donio odluku nadležan propisno sastavljen sud. Sastav suda propisan je naredbom Vrhovnog štaba, a sastoji se od komesara područja kao predsjednika suda, od komandanata mjesta, te jednog partizana kao člana suda. Niti jedna presuda ne može se izvršiti bez prethodnog odobrenja vojnog suda Korpusne vojne oblasti. Svaku osudu potrebno je javiti i narodu protumačiti. Konfiskacija imovine narodnih neprijatelja može se izvršiti tek nakon odluke donešene od vojne vlasti, a sprovodi se u saradnji sa civilnim vlastima. Svako samovoljno oduzimanje bilo kakvih stvari od naroda po partizanskim stražama najstrože je zabranjeno, a u slučaju, da se to dogodi, treba krivca pozvati na odgovornost i najstrožije ih kazniti. U postupku vojno-pozadinskih vlasti te narodnih sudova mora da se izbjegne svaka samovolja pojedina i da se svim silama nastoji uspostaviti i podići pravnu sigurnost naroda. Rekviziciju treba strogo lučiti od konfiskacije. Rekvizicija je jedna ekonomsko potrebna mjera, koja se vrši prema potrebama vojnih jedinica i to u saradnji sa NOO, koji za rekviriranu robu, odnosno namirnice, izdaju propisnu rekvizionu potvrdu.

9. Da se ne bi u buduće dešavale vrlo ozbiljne greške i zauzimao nepravilan stav prema civilnim vlastima tj. narodno oslobodilačkim odborima i ostalim organizacijama, dužnost Komande mjesta je, da sa istima najuže saraduje i da se međusobno potpunjuju u radu. Komanda će mjesta pružiti punu pomoć i podršku NOO, kako bi se isti osamostalili za stvarno preuzimanje vlasti. Na sastancima i mitinzima drugovi iz Komandi mjesta popularizirat će organe civilne vlasti i pomoći će im provodati donošene odluke i naređenja u život. Na svim konferencijama, koje se budu održavale na Komandi područja i Komandi mjesta, a koje će se održavati svakih 8 do 15 dana, Komande će mjesta obavezno pozivati drugove iz općinskih i kotarskih NOO-a kako bi se lakše u suradnji rješavali zajednički problemi. U slučaju da NOO griješe po nekim pitanjima, dužne su Komande mjesta obavještavati Komandu područja, kako bi ona mogla poduzeti kod viših foruma korake, da se ti nedostatci kod istih otklone. Komande će mjesta nastojati isto tako, da prisustvuju konferencijama kotarskih i općinskih NOO-a, kako bi se na taj način ta saradnja i pomoć još tješnije povezala.

10. Do sada se prosvjetno-kulturnom radu nije posvećivala nikakva pažnja i sa takvim radom potrebno je da se prekine. Komande mjesta trebaju da nastoje, da budu inicijatori i podstrekači kulturno-prosvjetnom radu sa narodom, koji treba da bude širok i svestran. U četama partizanskih straža Komande će mjesta preko komesara, delegata, komandira i vodnika organizirati diletantske grupe, zborove, zidne novine i analfabetske tečajeve u koliko ima nepismenih u partizanskim stražama. Komande će mjesta obraćati

se za pozorišne komade i razne pjesme komandi područja, koje će u tom pogledu izaći u susret. Kada partizanska straža nauči dobar jedan ili dva komada i pjevački zbor nauči nekoliko dobrih pjesama, stupit će po mjestima i selima pred narodom. Svaka četa partizanskih straža mora da ima svoje zidne novine, u kojima treba da saraduju svi partizanski stražari i te zidne novine treba da se mjenjaju dva puta mjesečno. Od svakog novog izašlog broja zidnih novina Komande će mjesta slati jedan primjerak Komandi područja, koja će od svih tih novina izdavati jedne za sve komande.

11. Da bi se pravilno postupilo prema švercerima, deztererima i onima, koji odlaze u neprijateljska uporišta, potrebno je, da se pojača budnost i opet budnost. Švercere, koje se uhvati, da nose neke namirnice u manjim količinama u neprijateljska uporišta, prvi puta opomenuti će ih se i politički obrazložiti o štetnosti takvog rada po interesima NOB. Pomaganje na taj način okupatora i produžavanje rata. U ponovljenim slučajevima zaplijenit će se dotičnom licu namirnice i ine stvari, koje nosi u neprijateljsko uporište i kaznit će se sa blažom kaznom, a one, koji se bave sa švercom kao obrtom, te time na nedozvoljen način stiču kapital, predvesti će se pod vojni sud. Napominje se, da se budno pazi na sva takva lica, jer je normalna pojava, da se iza šverca skriva neprijateljska špijunaža.

Prema deztererima ne smije biti pomirljivog stava. Njih treba nastojati što prije pokupiti putem patrola i uputiti u njihove jedinice, kako se ne bi dulje zadržavali po selima i druge poticali na dezterstvo. Uporedo sa vraćanjem dezterera putem patrola u njihove jedinice, potrebno je narodu tih sela, gdje se deztereri skrivaju, politički objasniti o štetnosti dezterstva po interese NOB. Da bi se spriječio odlazak raznim licima u neprijateljska uporišta, potrebno je do maksimuma pojačati kontrolu kretanja i legitimisanja svih vojnih i civilnih lica, koja se kreću po teritoriju, koji kontroliraju partizanske straže. Ne smije se dogoditi da prođe pored stražara niti jedno nepoznato civilno lice, kojeg on ne bi legitimisao. Komanda će mjesta preko komandnog kadra partizanskih straža vršiti kontrolu kako o izvršenju ovog, tako i ostalih naređenja.

12. Pošto se u partizanske straže i razne druge ustanove vojnopolozadinskih vlasti uvuklo na razne načine dosta raznih špekulanata, kapitulanta i petokolonskih elemenata, to će Komanda mjesta u najkraćem roku popuniti karakteristike po formularima, koje će im dostaviti Komanda područja, kako bi se imao točan pregled cjelokupnog osoblja te izvršilo čišćenje partizanskih straža i ostalog osoblja. Komande će mjesta savjesno ispunjavati sve formulare sa svojom napomenom u primjetbi i bit će odgovorne za uredno i objektivno ispunjavanje formulara. Sve osoblje zaposleno kod Komandi mjesta i partizanskih straža moraju da nose zeleno polje ispod petokrake zvijezde, kako bi se razlikovali od operativnih jedinica.

13. Da bi se održavalo zdravstveno stanje partizanskih straža i ostalog osoblja na visini, neophodno je potrebno održavati čistoću odjeće, jela i prostorija za stanovanje. Dva puta mjesečno jedan drug iz Komande mjesta izvršit će smotru partizanske straže i sveg osoblja u održavanju čistoće. Po mogućnosti svaka Komanda mjesta mora da ima partizansko bure za parenje i vršiti raskuživanje sva smetišta, zahodske jame, a prostorije da se okreće. Čete partizanskih straža trebaju da žive vojničkim životom, te da se nitko ne udaljuje iz baze bez odobrenja starješine. Svi partizanski stražari moraju biti tačno upoznati sa činovima u NOV i prema starješinama se propisno

vojnički odnositi. U svrhu poznavanja činova, Komande će područja dostaviti svim Komandama nacрте i objašnjenje istih.

14. Komanda mjesta dužna je da pošalje izvještaje o postupku neprijatelja prilikom upada na oslobođeni teritorij, o njegovoj jačini i vremenu odlaska. Ti izvještaji slati će se izvanredno i hitno. U buduće Komande mjesta dužne su izvještavati Komandu područja svakodnevno telefonski, ili preko kurira o stanju i promjenama na svojoj teritoriji. U izvještaju o postupku neprijatelja tačno navesti sva zlodjela, koja je neprijatelj počinio prilikom upada na oslobođeni teritorij. Da bi osoblje u poštama, centralama i raznim drugim radionama udovoljavalo svojim dužnostima, potrebno je nad istima vršiti stalnu kontrolu u njihovom radu, a što je najglavnije, politički ih podizati i osposobljavati za što savjesniji i bolji rad. Komande mjesta nemaju prava smjenjivanja i postavljanja osoba po poštama i centralama, već je za to mjerodavan šef sekcije za vezu pri Komandi područja, kome će Komanda mjesta stavljati svoje prijedloge.

15. Dabi se pravilno podizao komandni kadar kod Komandi mjesta i partizanskih straži, dužna je Komanda područja voditi kartoteku, gdje će zavoditi sve komandno osoblje na svojoj teritoriji i budno pratiti njegov razvitak. Svem osoblju, koje je podređeno Komandi područja, dužna je ista da mu stalno pruža pomoć i da ga kontrolira u njihovom radu, kako bi dotičnom drugu pomogla u njegovu razvijanju. Sva direktivna pisma, koja bude upućivala Komanda područja Komandama mjesta i partizanskim stražama, dužna je isto tako da pošalje na uvid i Korpusnoj Vojnoj oblasti. Također Komanda je područja dužna da održava konferencije sa referentima pri Komandi područja, kako bi im na taj način mogla pružiti punu pomoć i dati podrške u radu, a u isto vrijeme će na taj način moći i kontrolisati njihov rad.

Ovih uputa potrebno se je striktno pridržavati, a za sve ono što ne bude jasno, obraćati se na Korpusnu vojnu oblast. Ove upute potrebno je također poslati Komandama mjesta sa napomenom, da se sve tačke detaljno prouče i po njima postupi. Komanda područja, odnosno Komanda mjesta biti će odgovorne za sve propuste i labavo rješenje svojih dužnosti, te će se najstrožije kažnjavati.

HAV, LVII-1, I-31.

Napomena: Koncept. Papir na rubovima oštećen, pisano strojem. Nema potpisa. Vjerojatno komandant Stevo Čučković, a politkomesar Kovačević. Bilježi ih dokument broj 39.

26

1944. 17. IV.

Udarna brigada »Braća Radić« obaviještava Štab XXXII. divizije o borbama u Purgu i D. Repnu.

Operativni izvještaj po toč. 14 za 16. IV. 1944.

16. IV. 1944. godine jedinice naše brigade vodile su borbu sa motoriziranim PTS iz Varaždina. Na I. bataljon, koji se nalazio u Purgu, napale su dve tankete sa jednim tenkom od 15 tona, od kojih prema izvještaju I. bataljona, jedan je onesposobljen.

Jedinice III. bataljona u sastavnom delu I. bataljona Matije Gubec vodile su borbu u D. Repnu.

Od neprijatelja nije zarobljeno ništa kako u ljudstvu, tako i u materijalu. Kod nas gubitaka nema.

HAV, LVII-1 I-32.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Nema potpisa. Načelnik Štaba vjerovatno Ljubojević. Bilježi ga dokumenat broj 30.

27

1944. 17. IV.

Udarna brigada »Braća Radić« obavještava Štab XXXII. divizije (za I. moslovačku brigadu) o položaju Grtovec—G. Selnica—Zaježda—Gotalovec.

HAV, LVII-1, I-33.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Nema potpisa. Načelnik Štaba vjerovatno Ljubojević. Bilježi ga dokumenat broj 30.

28

1944. 17. IV.

Udarna brigada »Braća Radić« obavještava Štab XXXII. divizije, da je u Hrašćinu Trgovišće stigla I. moslovačka brigada.

Veza sa XXXIII. divizijom uspostavljena je. Oko 07,00 sati stigla je I. moslovačka brigada u Hrašćinu-Trgovišće. Upućen kurir da podnese izvještaj gdje se mi nalazimo.

HAV, LVII-1, I-34.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Nema potpisa. Načelnik Štaba vjerovatno Ljubojević. Bilježi ga dokumenat broj 30.

29

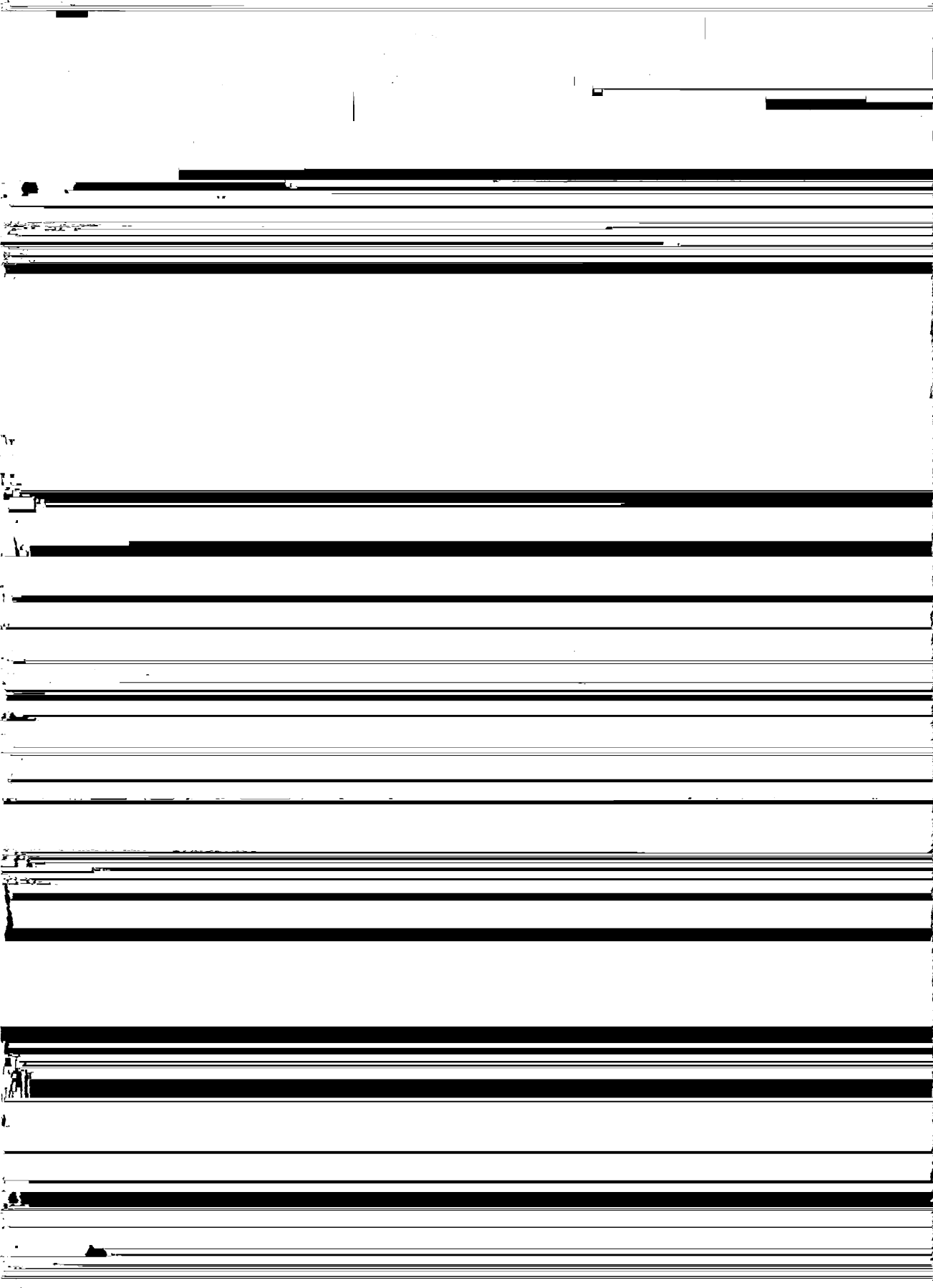
1944. 17. IV.

Štab XXXII. divizije (načelnik Štaba Miloš Manojlović) upućuje udarnu brigadu »Braća Radić«, koje akcije da provede na položaju, posebno oko Zaježde, te traži izvještaje o borbama, kao i municiju.

Dali Vam se sve jedinice nalaze na određenim položajima? Imaju li međusobnu vezu? Dali ste uhvatili vezu sa jedinicama XXXIII. divizije?

Odmah uspostavite telefonsku vezu sa našim Štabom. Postavite dobre i solidne barikade na svim putevima, koji vode prema Vašim položajima, koji su sposobni za prolaz motorizacije. Na važnijim putevima postavite protu-temkovske mitraljeze. Ovo naročito važi za Zaježdu.

Kratak operativni izvještaj o jučerašnjoj borbi dostavite što prije po tački 14, kako bi se mogao podnijeti izvještaj radio-stanicom korpusu.

Municiju, koju ste trebali poslati za brigadu »Matija Gubec«, ne treba slati.

O izvršenom izvestite Štab divizije.

HAV, LVII-1, I-41.

Napomena: Papir dobro ušćuvan. Pisano strojem.

32

1944. 17. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« (kapetan Ljubojević) naređuje svome III. bataljonu izvide u pravcu Budinščina—Gornji Kraljevac—Pažurevac, postavlja st. vodnika Butković Dragutina za komandira 1. čete istog bataljona, te traži podatke o ljudstvu, nacijama i naoružanju.

Po primitku ovog naređenja uputite jednu patrolu u pravcu Gornjeg Kraljevca, s tim da izvidi, da li se neprijatelj nalazi u Budinščini, a isto tako, da uhvati spoj sa IV. bataljonom u Gornjem Kraljevcu i da se naš IV. bataljon povuće odmah na nove položaje u Pažurevac. Ista desetina da krene sa tim bataljonom po povratku za Pažurevac. Patrola neka ne nosi sa sobom puškomitraljez, nego neka uzme šmajser. Vođa te patrole neka bude jedan od dobrih vojnika.

Upućuje vam se drug Butković Dragutin, stariji vodnik, iz II. bataljona s tim, da ga uvedete u dužnost za komandira I. čete, dok se sadašnji komandir iste čete smjenjuje sa dužnosti i stavlja na raspoloženje Štabu istog bataljona. U svom pismu za IV. bataljon naznačite, da odmah, a najkasnije do 20 sati današnjeg dana dostave brojno stanje i naoružanja kao i utrošak municije od dana kad su vršili samostalne akcije. Spisak ranjenih, poginulih, nestalih i desertera neka dostave isto tako za sve vrijeme svoga odsustva.

Vaš bataljon dostavit će popis odnosno izvještaj koliko borci imaju municije i to: po borcu na pušku mauser, manliher, talijanku, a posebno za sva automatska oružja. Da li ste poslali 500 komada metaka, koje ste trebali već do sada uputiti?

HAV, LVII-1, I-36.

33

1944. 17. IV.

Štab XXXII. divizije (načelnik Štaba Miloš Manojlović) naređuje udarnoj brigadi »Braća Radić«, da povuće svoj IV. bataljon iz Gornjeg Kraljevca u Pažurevac, te da bude na oprezu prema Budinščini.

HAV, LVII-1, I-39.

Napomena: Papir dobro ušćuvan. Pisano strojem.

34

1944. 17. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« naređuje svom IV. bataljonu pokret za Pažurovec, te ga upozorava na opreznost prema Budinščini.

Po primitku ovog naređenja, odmah krenite sa čitavim bataljonom u Pažurevac. Tamo ćete zauzeti položaje. Biti naročito oprezan prema Budinšćini. Postaviti barikade i izvršiti prekopanje ceste. Održavati vezu sa Štabom brigade, koja se nalazi u Gertovcu, a isto tako sa II. bataljonom, koji se nalazi u Zajezdi.

Sastaviti odmah brojno stanje i naoružanje kao i sve operativne dnevnike za vrijeme vaše samostalne akcije. Dostavite sve ovo do 20 sati danas. U Pažurevcu sačekati će vas patrola II. bataljona, koja je došla radi uspostave veze sa vama; isto tako tamo će se nalaziti i patrola III. bataljona.

Sve novosti, koje imate kod sebe, javite nam.

HAV, LVII-1, I-37.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Nema potpisa. Načelnik Štaba je Ljubojević. Bilježi ga dokumenat br. 33.

35

1944. 17. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« naređuje svom III. bataljonu, da krene iz Gornjeg Kraljevca u Pažurevac, te da uspostavi vezu s IV. bataljonom.

HAV, LVII-1, I-38.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Nema potpisa. Načelnik Štaba je kapetan Ljubojević. Bilježi ga dokumenat br. 33.

36

1944. 18. IV.

Štab brigade »Braća Radić« (politkomesar Rukavina) upućuje svoj I. bataljon s vojnim akcijama Gornje Visoko—Bisag—Sudovec, kao i o prebacivanju II. bataljona I. Moslovačke brigade.

Neprijatelj se zadržao na Humu i koti 318. Večeras dobio pojačanje od 4—5 tenkova. I. bataljon ostaje na starim položajima tako, da će sve čete u 4 sata biti na svojim mjestima. III. bataljon ostaje također na starim mjestima, a II. bataljon će biti u Gor. Visoko kao operativna rezerva. U toku noći treba biti oprezan i isturati bojne patrole. U toku noći treba barikade pojačati. Drugovi, to pojačanje smatrajte kao ozbiljnu stvar i I. bataljon neka načini na cesti prema Visokom još jednu jaku barikadu. Neka se vodi računa, da se u toku noći imade prebaciti ovamo II. bataljon I. moslovačke brigade.

Osobitu kontrolu neka vodi ona četa, koja se nalazi na boku na cesti Bisag—Sudovec. Odmah izvjestite ovaj Štab što imade nova! Nadalje jeste li pojačali barikade i dali se na pravljenje novih. Ako je moguće učinite barikadu na glavnoj cesti (autostrada).

Pismeno potvrdite prijem ovoga naređenja! U 4 sata na položaj!

HAV, LVII-1, I-42.

Napomena: Papir sa crtovljem. Pisano rukom, tintom. Na poleđini: Štabu I. bataljona, hitno.

1944. 18. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« obaviještava Štab XXXII. divizije o neprijateljskim snagama u Donjoj Konjšćini, njihovom razmještanju, kao i o borbama oko Beloslavca—Turkovčine.

Oficirska patrola, koja je išla na izviđanje u Donju Konjšćinu, izjavila je sljedeće:

U Donjoj Konjšćini nalazi se 300 ustaša, koji su smješteni kod crkve u takozvanom Crkvenom selu i to u školi, vatrogasnom domu, a jedan dio svojih snaga drže u Starom Gradu, koji je smješten na maloj uzvisini, a oko njege, tog Starog Grada, na okolnim uzvisinama postavljaju straže, koje su ukopane u rovovima. Jedan dio njihovih snaga, ne tako velik, nalazi se na samom kolodvoru, ali pošto su zgrade na kolodvoru ispaljene to su se smjestili u seoske kućice. Danas su vođene borbe sa zagrebačkim odredom i to oko 100 ostalo ih je u Donjoj Konjšćini, a oko 200 bilo je u borbi. Borba je vođena oko Beloslavca—Turkovčine. Od naoružanja imadu jedan teški bacač i top 47 mm, obadva smješteni kod crkve. Za ostalo naoružanje nije se moglo saznati.

Zgrade, u kojima je neprijatelj smješten su obično građene, a isto tako i škola i vatrogasni dom. Neprijatelj širi kod naroda vijesti, da ih imade 1200 i u koliko ko na njih zapuca iz bilo kog obližnjeg sela, da to selo ima odmah da izgori, a narod da će pobiti. Inače preko dana kreću se gologlavi, kako ih se iz daljine ne bi moglo prepoznati.

Izvjestaj nije mogao biti ranije dostavljen, jer je sada ovaj čas patrola stigla, pa molimo naslov, da zakašnjenje uzme do znanja.

HAV, LVII-1, I-43.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Nema potpisa. Komandant — major Stjepan Kučić, politkomesar Zlatko Rukavina. Bilježi ih dokumenat broj 13 i 37.

1944. 20. IV.

Komanda kalničkog područja X. korpusa »Zagrebačkog« utvrđuje, da se subotom sastaje komisija za pregled bolesnika i ranjenika u sastavu komandanta ili zamjenika komandanta područja, političkog komesara Komande mjesta Osijek i liječnika, kojeg odredi bolnica, te će donositi rješenja o otpustu bolesnika iz bolnice, njihovoj sposobnosti, a utvrđivati će i kategorizaciju sposobnih boraca poslanih iz drugih jedinica.

HAV, LVII-1, I-23.

Napomena: Dokumentat pisan na dva dijela, papir veoma oštećen. Pisano rukom, tintom. Komandant Stevo Čučković, politkomesar Kovačević.

1944. 21. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« upućuje svoj I., II., III. i IV. bataljon o vojnim akcijama i nastupanju protiv neprijatelja kod sela Pece—Podrute, o suradnji s bataljonima zapadne grupe i I. brigade XXXIII. divizije, kao i o onemogućavanju odstupanja neprijatelju prema Novom Marofu.

Radi toga, što su ispod sela Pece na cesti prema Podrutama nalaze 4 tenka i nešto pješadije, to će I. bataljon zadržati te položaje, a ostali bataljoni neka postupe po naređenju. U koliko se tenkovi vrate natrag, to neka i I. bataljon nastupa prema određenom pravcu. Skreće se pažnja bataljonima na podnašanje detaljnijih izvještaja o situaciji na njihovim sektorima. Bataljoni zapadne grupe i I. brigade XXXIII. divizije nastupaju prema neprijatelju, koji se zadržao u Zajezdi, stoga trebamo i mi da nastupamo u određenim pravcima, kako bi i mi neprijatelja mogli smrviti i odsjeći mu eventualnu odstupnicu za Novi Marof. Antitenkmitraljeze treba uvijek postaviti tako, da mogu tući tenkove, da ih u tome ometu, odnosno da ih unište, kako nebi mogli dalje nastupati.

II. bataljon u svom nastupanju treba da bude naročito oprezan i da se drži šume i da vrši pritisak prema cesti.

Pružna nam se prilika, da pokažemo, da smo dostojni borci Narodnooslobodilačke vojske i da im pokažemo, da nama ne smetaju nikakove škakulice, kojima se neprijatelj u posljednje vrijeme služi.

HAV, LVII-1, I-44.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Nema potpisa. Komandant major Kučiš, politkomesar Zlatko Rukavina. Bilježi ih dokumenat broj 13, 37.

40

1944. 21. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« upućuje svoj I., II., III. i IV. bataljon o napadu na neprijatelja, te traži posebnu opreznost na sektoru Grebengrad—Bela.

II. bataljon nastupa svim snagama prema neprijatelju bočno. IV. bataljon pomaknuo se malo I. bataljonu. III. bataljon treba da odmah udari neprijatelja sa leđa i da ga uništi. IV. bataljon neka bude oprezan prema Greben Gradu i prema Beli i slati tamo redovne patrole.

Nastojte usprkos tenkova da se uništi što više žive snage i da se što više zarobi neprijatelja. Do sada su uništena dva tenka.

Šaljite redovno izvještaje o svim promjenama na vašem sektoru.

HAV, LVII-1, I-46.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Nema potpisa. Komandant — major Stjepan Kučiš, politkomesar Zlatko Rukavina. Bilježi ih dokumenat broj 13 i 37.

41

1944. 21. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« izdaje upute svojim bataljonima o vojnim nastupanjima, a da se neprijatelja uništi u kotlini Zajezde.

Kako je neprijatelj sa tanketama i najjačim pješadijskim snagama prodro u Zajezdu, to se odgađa zakazana akcija i umjesto nje treba odmah ispuniti slijedeće naređenje:

III. bataljon po primitku ovog naređenja neka odmah počne visovima, odnosno rubom šume i izvrši iznenadan napad na neprijatelja u Zajezdi. Napad treba da bude brz i odlučan, kako bi se neprijatelja uništilo. Od pravca Selnica—Pažurevca nastupat će jedinice zapadne grupe odreda.

I. bataljon zauzet će položaj Gotalovec, gdje se prije nalazio Štab divizije.
II. bataljon treba odmah da krene za Krapinicu, gdje će se dobro ukopati i voditi kontrolu nad cestom, koja vodi od Budinšćine prema Zajezdi, kao i nad cestom, koja vodi prema Topličici.

IV. bataljon zauzet će odmah položaj u Podrutama, koje je do sada držao I. bataljon i to tako, da jednu četvu ima u najgornjim zaselcima na putu za Belu, koji treba neprekidno kontrolisati

Antitenk mitraljeze, kao i teške mitraljeze treba dobro postaviti i ukopati tako, da spriječe svaki prodor motorizacije, a tako i odstupanje. To osobito važi za I. i II. bataljon.

Kao što je već kazano, ovo naređenje treba odmah izvršiti tako, da se neprijatelja zahvati u kotlini kod Zajezde i potpuno uništi. Štabovi bataljona treba po potrebi da sa jedinicama odlučno manevrišu, kako bi se neprijatelju spriječilo odstupanje.

Štab brigade ostaje na istom mjestu.

Redovno šaljite izvještaje.

HAV, LVII-1, I-47.

Napomena: Koncept. Papir sa crtovljem. Pisano strojem. Nema potpisa. Politkomesar je Zlatko Rukavina. Bilježi ga dokumenat broj 13, 37.

42

1944. 21. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« izvještava Štab XXXII. divizije o promjeni plana napadaja, budući da jače neprijateljske snage nastupaju put sela Jelenščak i prema ciglani sa svrhom probijanja prema Novom Marofu.

Naši bataljoni nisu krenuli na određeni zadatak pošto je neprijateljska jača snaga nastupala prema nama. Neprijatelj nastupa jednom kolonom prema selu Jelenščak, a jednom kolonom prema ciglani. Jačina neprijatelja do 200 vojnika.

II. bataljon sprema se na juriš. Na Komoru, na koju su trebale naše snage da izvrše juriš, privremeno je odgođeno, dok se izvrši ovaj juriš.

Neprijatelj izgleda hoće da se probija prema Novom Marofu. Motorizacija i tenkovi ne mogu proći. III. bataljon dobio je zadatak, da napadne neprijatelja s leđa.

HAV, LVII-1, I-50.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Nema potpisa. Komandant — major Stjepan kučić, politkomesar Zlatko Rukavina. Bilježe ih dokumenti broj 13, 37.

43

1944. 21. IV.

Štab XXXII. divizije (načelnik Štaba Miloš Manojlović) upućuje Štab udarne brigade »Braća Radić« o vojnim nastupanjima u pravcu Pece—kota 258—Gradovec—Bela, te obavijestava o mogućnosti borbe oko Krapinice i Topličice.

HAV, LVII-1, I-51.

Napomena: Pisano strojem. Na poleđini: Vulić (olovkom).

1944. 21. IV.

Štab XXXII. divizije (obavještajni oficir Horvat) šalje Štabovima brigada »Braća Radić« i »Matija Gubec« podatke o brojnom stanju, smještaju i naoružanju neprijatelja na području Ivanca, Zlatara, Konjšćine, Lepoglave, Novog Golubovca, Novog Marofa i Varaždina.

1. Ivanec: Jedna satnija ustaša 120 do 140 vojnika. Naoružanje: 4—6 puškomitraljeza, 1—2 teška mitraljeza, jedan teški minobacač.

2. Zlatar: Jedna bojna ustaša 500—550 vojnika, koja je razmještena: Belec jedna satnija, Zlatar—Bistrica 40 ustaša. Naoružanje: 2 topa 37 mm, jedan 47 mm, jedan 105 mm, 2 teška bacača. Naoružanje u Belcu: jedan teški bacač, jedan teški mitraljez, 3—4 puškomitraljeza, ostalo karabini.

3. Konjšćina: Dve satnije ustaša PTS sa dve tankete. Ostalo naoružanje nepoznato.

4. Lepoglava: Jačina posade jedna satnija ustaša. Naoružanje slično Ivanču.

5. Novi Golubovac: Jačina posade jedna satnija. Naoružanje nepoznato. Na liniji Golubovac—Lepoglava—Ivanec prema nepotvrđenim vijestima ima do dve tankete za održavanje veze.

6. Novi Marof: Jedna i po satnija ustaša 150—180 vojnika. Naoružanje nepoznato.

Za Varaždin podaci nam nisu poznati, prema ne potvrđenim vijestima, posada Varaždina iznosi oko 300 vojnika.

P. S. U koliko bude nekih promjena u ovim uporištima, biti ćete o tome izvešteni.

HAV, LVII-1, I-52.

Napomena: Pisano strojem.

1944. 21. IV.

Štab XXXII. divizije (načelnik Štaba Miloš Manojlović) nalaže Štabu udarne brigade »Braća Radić« da požuri s napadom, te da preko radio-stanice podržava vezu.

HAV, LVII-1, I-53.

Napomena: Pisano strojem.

1944. 21. IV.

Štab XXXII. divizije (načelnik Štaba Miloš Manojlović) nalaže Štabu udarne brigade »Braća Radić« akcije na području Koprivnica—Budinščina—Zajezd—Topličica—Gotalovec.

Neprijatelj je od Budinščine prodro u Zajezdu. Odmah po primitku ovog naređenja vaš jedan bataljon treba da krene za Krapinicu, gdje će se dobro

ukopati i voditi kontrolu nad cestom, koja vodi od Budinšćine prema Zajezdi. I nad cestom, koja vodi prema Topličici. Antitenk mitraljeze treba postaviti tako, da svaki prodor motorizacije, a isto tako i odstupanja, spreče.

Jedan bataljon zauzet će položaj Gotalovec, gdje je prije bio Štab divizije. Jedan bataljon krenut će visovima, odnosno rubom šume prema Zajezdi i izvršiti napad na neprijatelja u Zajezdi. Od pravca Selnice—Pažurevac nastupat će jedinice zapadne grupe odreda.

Ovaj napad treba da bude brz, odlučan i silan, tako da se neprijatelja, koji se drznuo ući u ovu kotlinu, potpuno uništi.

Akcija se odgaga i izvršenje ovog zadatka je umjesto akcije.

HAV, LVII-1, I-55.

Napomena: Pisano strojem.

47

1944. 22. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« javlja Štabu XXXII. divizije stanje i položaj Mačkovicica—Podrute—Pece, te najavljuje svoj operativni izvještaj.

HAV, LVII-1, I-57.

Napomena: Koncept. Pisano strojem. Komandant major Stjepan Kučiš, a zamjenik politkomesara F.

48

1944. 22. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« (major Stjepan Kučiš traži od Štabova svojih bataljona izvještaj o jučerašnjim borbama, te raspoređuje jedinice u mjesta Podrute, Pece i Mačkovicu.

HAV, LVII-1, I-59.

Napomena: Pisano strojem.

49

1944. 22. IV.

Štab XXXII. divizije (načelnik Štaba Miloš Manojlović) traži od Štabova brigade »Matija Gubec«, udarne brigade »Braća Radić« operativni izvještaj o jučerašnjim borbama, prijedloge za odlikovanja, te ujedno ih upoznaje s plijenom u tim borbama.

Odmah da se prekine svaka vožnja motorciklima. Propagandne vožnje dosta je bilo.

Što prije dostavite kratak operativni izvještaj o jučerašnjim borbama (udarne brigade »Braće Radića«) po tač. 14.

Isto tako dostavite predloge za odlikovanje.

Ne zaboravite da 23. IV. o. g. treba da bude u našem Štabu operativni izvještaj za drugu polovicu ovog mjeseca, kao i opšti vojno-organizacioni izvještaj.

U jučerašnjim borbama brigada »Matija Gubec« uništila je jedan tenk, jedan kamion i 1 motocikl.

Udarne brigada »Braće Radića« zarobila je jedan tenk od 7 i pol tona sa potpunim naoružanjem i posadom. Uništila je 3 kamiona, 1 motocikl i 5 motocikla zarobila. Također zarobila je 2 topa 75 mm, 14 konja i 7 kola pljena, teški mitraljez Bredu i jednog »Šarca«.

Pošto smo opet dobili u sastav naše divizije haubice 75 mm, to će brigada »Matije Gubec« odmah uputiti u naš Štab sve drugove, koji su bili ranije dodjeljeni topu 75 mm, a koji su bili poslani u vašu brigadu radi popune.

Štab udarne brigade »Braće Radića« odmah će uputiti u Štab divizije uz potrebno osiguranje ispravan top 75 mm sa svim granatama, kojima raspoložete. Ujedno za drugi top 75 mm treba organizovati posluhu. Ispravan top 75 mm biti će privremeno dodijeljen I. brigadi XXXIII. divizije radi uspješnijeg izvršenja zadatka.

Novo napominjemo udarnoj brigadi »Braće Radića« da nam što prije dostavi kratak operativni izvještaj o jučerašnjim borbama u vidu telegrama po tač. 14. kako bi se mogao izvjestiti Glavni štab o našim uspjesima.

HAV, LVII-1, I-60.

Napomena: Pisano strojem.

50

1944. 22. IV.

Štab XXXII. divizije (politkomesar Rodić Ivan) nalaže Štabu udarne brigade »Braća Radić« pregled terena, gdje se je vodila borba, dovlačenje zarobljenika, te upozorava na opreznost prema Novom Marofu.

Rano u jutro u prvo svitanje jedan bataljon treba da prođe u streljačkom stroju čitav teren, na kojem se je vodila borba i da ga temeljito pregleda.

Tenk, u koliko nije ispravan, treba da se dovuče volovima ili konjima do našeg Štaba.

Po pretraživanju terena podnjeti pismeni izvještaj.

Isto tako pred jutro budite naročito oprezni prema Novom Marofu.

HAV, LVII-1, I-61.

Napomena: Pisano strojem.

51

1944. 22. IV.

Štab IV. bataljona udarne brigade »Braća Radić« (operativni oficir Droždjek) dostavlja Štabu svoje brigade operativni izvještaj o borbi od 21. IV. 1944. vođenoj na području Podruta, kao i o zarobljivanju tenka i drugog ratnog materijala.

Naš bataljon dobio je zadatak, da zauzme položaj u Mačkovicima, kojega je i zauzeo. Istog dana naišao je neprijatelj iz pravca Budinščina I. i III. bataljon, koji se je nalazio u Podrutama. I treći kasnije u Pecama.

U 14 sati stiglo je naređenje od Štaba brigade, da naš bataljon, koji se je nalazio u Mačkovicima, da imade zauzeti položaje I. bataljona, a I. bataljon da kreće na drugi položaj. Mi smo krenuli sa bataljonom i zauzeli određeni položaj i to jedna četa desno od Štaba brigade, koja je kontrolirala cestu prema Beli, ostale dvije čete sa teškim odelenjem krenule su na položaj više od Podruta na kotama lijevo i desno ceste, koja vodi za Belu.

Kasnije je izdao komandant brigade usmeno naređenje komandantu bataljona, da se odmah jedna četa uputi na položaj kod Mačkovice na čuku, koju je držala i prije. Ova četa je krenula odmah na svoj određeni položaj i sa njome je krenuo komesar bataljona. Dok je jedna četa ostala na položaju kod Podruta i to od ove čete jedan vod u samome selu Podrute, a jedan vod poviše sela. Kasnije, kad je jurišao I. i II. bataljon na tenkove, koji su se nalazili na cesti od Podruta prema Budinščini, jurišao je naš vod, koji se je nalazio u selu sa jednim vodom od ove čete I. bataljona.

Taj isti vod sastao se je sa I. bataljonom i krenuo dalje za neprijateljskom motorizacijom tako dugo, dok se nije zarobio tenk, a kasnije krenuo u sastav svoga bataljona. Poslije borba naš bataljon dobio je naređenje da zauzme položaj, kojega je i prije držao kod Mačkovice. Isti bataljon krenuo je na svoj određeni položaj, gdje je postavio potrebna osiguranja.

Naši gubici u ljudstvu nema.

Utrošak municije je 60 komada mauzer i 20 komada talijanski.

Zarobljeno je 195 komada mauzer municije i 4 defenz., 1 ofenz., 4 ustaške bluže, 2 komada čebadi i 1 celtu.

Neprijateljski gubici u ljudstvu nepoznati.

HAV, LVII-1, I-56.

Napomena: Pisano strojem.

52

1944. 23. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« dostavlja Štabu XXXII. divizije operativni izvještaj za vrijeme od 11.—23. IV. 1944.

11. IV. 1944. Jedinice naše brigade ostale su na istim položajima, koji položaji držani su 10. o. mj. Uslijed usiljenog marša jedinice su se odmarale. Mjere opreznosti poduzete su do maksimuma vršenjem izvidanja u pravcu neprijateljskih uporišta. Radilo se na vojničkoj i političkoj izobrazbi prema rasporedu rada i to po svim jedinicama.

Brojno stanje u brigadi bilo je kako slijedi po spisku 639, u rashodu 99, na licu 540.

12. IV. 1944. Jedinice naše brigade bile su na istim položajima. Vršeno je prisilno izvidanje u pravcu neprijateljskog uporišta, što je neprijatelj otkrio i tukao naše položaje sa artiljerijskom vatrom. Kod te vatre nije bilo žrtava, kako u ljudstvu, tako i u materijalu, osim što je neprijatelj u svojoj svireposti zapalio jedan štagalj u Repnu. Vršena je također vojnička i politička izobrazba.

Štab brigade sa jedinicama premjestio je svoju bazu u Martinščinu, jer je Štab divizije trebao, da se premjesti u bazu ove brigade, Repno. Brojno stanje po spisku 633, u rashodu 95, na licu 538.

13. IV. 1944. Jedinice naše brigade držale su isti položaj kao i 12. IV. Vršena je vojno-politička nastava po svim jedinicama. U isto vrijeme vršeno je pripremanje boraca za predstojeću akciju Novi Golubovec. Pokret za izvršenje ovog zadatka izvršen je u 19 sati. Brojno stanje bilo je po spisku 634, u rashodu 109, na licu 525.

14. IV. 1944. Jedinice naše brigade rokirale su svoje snage na nove položaje u vezi postavljenog zadatka i to: I. bataljon zauzeo je položaj Petrova Gora, kota 449, II. bataljon položaj Sv. Jakob, kota 511. III. bataljon na liniji Ranjen Isus—Veternička gora sa zadatkom, da likvidira zasjedu, koja se nalazila na uzvisini iznad Novog Golubovca.

Zauzeće položaja izvršeno je u određeno vrijeme, ali uslijed loše obavještajnosti uspjeh po jedinicama III. bataljona, nije mogao biti postignut. Neprijatelj u svojoj ogorčenoj borbi uspio je zadržati naše snage i time steći mogućnost, da mu stigne pojačanje iz uporišta Novi Golubovec. Neuspjeh, koji je doživio naš III. bataljon nije uslijedio uslijed nesposobnosti, kako naših rukovodioca, tako ni boraca, nego uslijed loše obavještajne službe. Zasjeda neprijatelja nije likvidirana i naši borci povukli su se na položaje I. bataljona, Petrova Gora.

II. bataljon, koji je držao položaj kod Sv. Jakoba, kota 512, prihvatio je borbu sa neprijateljem, koji je stizao u pojačanje posadi Novi Golubovac. U toj borbi, koja je vođena sa PTS Krapina sa motorizacijom, onespособljen je jedan tenk i jedan blindirani kamion. Ubijeno je oko 40 neprijateljskih vojnika, dok mnogo više ih je ranjeno. Zarobljena je jedna puška mauzer, 4 okvira za MG mitraljez sa metcima i oko 600 komada municije.

Naši gubici iznose 14 ranjenih i 2 mrtva, dok u borbi nestalo ih je 6, za koje se predumjeva, da su desertirali, osim bolničarke Klarić Katicice, koja je vjerojatno poginula. Neprijatelj je otkrio i nagazne mine postavljene na cesti (tri) i uspio ih povaditi, kako bi svojom motorizacijom mogao da krene u pravcu položaja II. bataljona.

Jedan drug desertirao je i to Krog Ivan iz Čreta, Krapinske Toplice, Pregrada sa puškom manliher, odnesavši sa sobom 4 mine za bacač.

15. IV. 1944. Jedinice naše brigade, uslijed pojačanih neprijateljskih snaga u Novom Golubovcu, rokirane su na nove položaje:

I. bataljon — Petrova Gora,

II. bataljon — padine Petrove Gore u pravcu Lobora, dok

III. bataljon ostao je kao rezerva Štaba brigade, koji se nalazio na Petrovoj Gori.

Neprijatelj pokušao je uslijed svoje loše obavještajne službe da napadne naše položaje, kao i položaje brigade »Matije Gubca«, čiji bataljoni nalazili su se na lievom krilu u pravcu Lobora, ali koncentričnom vatrom našeg automatskog oružja, potpomognuti sa vatrom boraca brigade »Matije Gubca«, natjeran je u paničan bijeg u pravcu Zlatara.

Brojno stanje uslijed marševa kao i borbi nije moglo biti prikupljeno.

16. IV. 1944. Jedinice naše brigade rokirale su se na nove položaje i to kako slijedi:

I. bataljon — Purga,

II. bataljon — Lobar,

III. bataljon — Martinščina.

Po samom dolasku u nove baze započela je borba između neprijatelja u Belcu sa bataljonima brigade »Matije Gubca«.

Neprijatelj otkrivši naše snage i to djelomično, dobio je pojačanje iz neprijateljskog uporišta Zlatar. Razvila se borba, u kojoj borbi neprijatelj svojim ogrćenim nadiranjem pokušao je izvršiti obuhvatni manevar sa desnog krila. Taj manevar nije uspio kod neprijatelja. Borba se je završila porazom neprijatelja.

Brojno stanje po spisku 609, u rashodu 105, na licu 486.

17. IV. 1944. Jedinice naše brigade, koje su imale izvršiti postavljeni zadatak, rokirane su na novi položaj i to:

I. bataljon — Selničko Završje,

II. bataljon — Gertovec,

III. bataljon — zaseok Gertovca.

Ljudstvo se je odmaralo i vršena je vojno-politička izobrazba.

Brojno stanje je kako slijedi: po spisku 709, u rashodu 13, na licu 579.

18. IV. 1944. Jedinice naše brigade ostale su na istom mjestu. Vršeno je podmazivanje i čišćenje oružja kao i vojno-politički časovi.

Brojno stanje po spisku 709, u rashodu 130, na licu 579.

19. IV. 1944. Jedinice naše brigade ostale su na istim položajima. Vršena je vojno-politička izobrazba. Brojno stanje nije se moglo prikupiti.

20. IV. 1944. Jedinice naše brigade rokirale su svoje snage i to tako, da je I. bataljon zauzeo položaj Budinščina u zaseoku Novo Selo, II. bataljon Zajezda, III. bataljon Pažurevac, Sv. Križ, IV. bataljon Zajezda, gdje se je smjestio i Štab brigade zajedno sa štabskim jedinicama. Vršena je vojno-politička izobrazba. Brojno stanje i naoružanje nije se moglo prikupiti s toga, što su bataljoni bili I. i III. na osiguranju prevoza ranjenika od Lobora pa do Zajezde.

21. IV. 1944. Jedinice naše brigade rokirale su se na položaje i to:

I. bataljon — Podrute,

II. bataljon — Kamena Gorica,

III. bataljon — sjeverni dio sela Podrute.

IV. bataljon — Mačkovicica.

Neprijatelj je pokušao, da koncentracijom svojih snaga iz svih okolnih uporišta razbiju koncentraciju naših snaga na tom sektoru. Došlo je do borbe, u kojoj je borbi neprijatelj doživio Razbijeni je PTS motorizirani sklop, 3 bojna PTS i oklopni sklop iz Varaždina.

Plijen ove borbe iznesen je u operativnom izvještaju broj 128/44. od 22. IV. 1944.

Brojno stanje uslijed borba nije prikupljeno.

22. IV. 1944. Jedinice naše brigade ostale su na istom položaju. Vršilo se podmazivanje oružja, prikupljanje i raspodjela plijena zarobljenog 21. o. mj., kao i priprema za predstojeću akciju — likvidiranje uporišta Ivanec.

Brojno stanje po spisku 733, u rashodu 149 i na licu 584.

23. IV. 1944. Jedinice naše brigade imale su zadatak, da zauzmu položaj na zasjedi u pravcu Varaždina radi likvidiranja posade u Ivancu. Prvi bataljon držao je položaj Tužno Cerje kota 267 i 251. II. bataljon na padini Stažnjanskog brda s tim, da likvidira neprijateljski bunker u Stažnjevcu. III. bataljon Majdan kamen kota 491 i 516. IV. bataljon zauzeo je položaj između I. i II. bataljona, kota 267 i Stražnjansko brdo. Postavljanje zasjeda izvršeno je manevriranjem.

II. bataljon likvidirao je bunker u Stažnjevcu. Zarobljeno je 11 ustaša, jedan puško mitraljez njemački, 8 pušaka, 5 komada bombi, 11 kompletnih odijela, 11 pari cipela, 4 gunja, 1000 komada municije, jedan telefon i ostalog materijala. Isto tako zaplijenjeno je 1000 komada taneta.

Gubitaka u ljudstvu nije bilo, dok je utrošeno 400 komada municije. Srušeno je 300 metara pruge, uništeni šliperi, a isto tako uništena su i tri rudnika, iz kojih je neprijatelj crpio koristi. Brojno stanje jest po spisku 733, na licu 584, u rashodu 149.

HAV, LVII-1, I-67.

Napomena: Koncept: Pisano strojem na dvije polovice arka s jedne i druge strane. Komandant major Stjepan Kučić, politkomesar Zlatko Rukavina.

53

1944. 23. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« obaviještava Štab 32. divizije, da je II. bataljon iste brigade 23. IV. 1944. zarobio u bunkeru sela Stažnjevac podoficira i 10 ustaša, te dosta raznoraznog ratnog materijala.

23. travnja 1944. godine II. bataljon udarne brigade »Braće Radića« napao je neprijateljski bunker u Stažnjevcu. Jačina neprijatelja 11 ustaša željezničke bojne.

Posada u bunkeru zarobljena, a bunker uništen. Zarobljen je jedan podoficir i 10 ustaša.

Plijen: jedan puškomitraljez njemački sa 5 sanžera, 8 pušaka, od kojih dva karabina, ostalo manliheri, 5 komada bombi defenzivnih, 11 kompletnih odjela, 4 gunja i 1.000 komada metaka mauser, jedan telefon sa tri suha elementa, jedan desinfektor za kuženje odijela, 11 pari cipela, 1 šmajser sa 100 metaka.

Na našoj strani gubitaka u ljudstvu i materijalu nema. Utrošeno je 400 komada metaka 7,9 mm i 50 komada za antitenk.

HAV, LVII-1, I-67.

Napomena: Koncept. Pisan strojem. Oper. broj Štaba udarne brigade »Braća Radić«: 130/1944. Komandant major: Stjepan Kučić, politkomesar: Zlatko Rukavina.

54

1944. 24. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« daje Štabu XXXII. divizije izvještaj o toku borbi kod sela Maruševac—Tužno.

Tenk još gori, izviđač na motociklu kod tenka srušen. Četa, koja je išla u Maruševac iz IV. bataljona radi mobilizacije civila u svrhu rušenja pruge, prebacila se u sastavni dio svog bataljona. Bandi stiglo pojačanje. Na cesti kod Tužnog stoji tenk i neka motorizacija, gdje se koncentrišu,

kako bi napali položaj I. bataljona. Isto tako jedna kolona kreće na desno krilo I. bataljona, dok jedna kolona kreće u pravcu IV. bataljona.

Izdato je naređenje, da teški bacač stupi u dejstvo. Topovima i bacačem tuku i dalje položaje. Do sada ranjenih nema, a niti mrtvih.

Izdato je naređenje, da se pojača desno krilo I. bataljona.

P. S. Drug načelnik divizije nalazi se na položaju sa komandantom brigade i zamjenikom komesara brigade.

HAV, LVII-1, I-68.

Napomena: Koncept. Pisan strojem. Načelnik Štaba kapetan Ljubojević.

55

1944. 24. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« daje Štabu XXXII. divizije izvještaj o toku borbi oko Jurkovca i Novog Marofa.

Upućujemo vam radiostanicu sa akumulatorom. Prije ju nismo mogli dostaviti, jer je bila u III. bataljonu, te je sada donesena.

Banda tuče i dalje topovima iz Jurkovca naše položaje. Tenkovi su se povratili izgleda u pravcu Varaždina.

Telefonske veze sa I. bataljonom za sada nemamo. Bit će da je prekinuta od granate, pa neznamo dali je I. bataljon krenuo u napad. Poslani su kuriri sa naređenjem, da I. bataljon krene odmah u napad, jer prema izgledima banda sa položaja I. bataljona odstupa. Vjerujemo, da je već juriš od strane I. bataljona počeo.

O daljnjem razvoju borbe čim bude nešto naročitoga izvjestit će se.

P. S. Primili smo izvještaj III. bataljona, u kom javljaju, da izviđanje u pravcu Novog Marofa vrši se. Kod njih ništa nova.

HAV, LVII-1, I-70.

Napomena: Koncept. Pisan strojem. Načelnik Štaba kapetan Ljubojević.

56

1944. 24. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« daje Štabu XXXII. divizije izvještaj o samom toku borbi oko Jurkovca.

Do sada uništen jedan tenk. Gori na cesti, jer je nagazio na minu.

Tenkovi se vraćaju prema Jurkovcu. Ovaj izvještaj primljen je od druga komandanta brigade, koji je na položaju IV. bataljona.

Priprema se za juriš i svakog časa će da odpočne.

HAV, LVII-1, I-71.

Napomena: Koncept. Pisan strojem. Načelnik Štaba kapetan Ljubojević.

1944. 24. IV.

Štab XXXII. divizije (načelnik Štaba Miloš Manojlović) daje Štabu udarne brigade »Braće Radić« upute glede položaja i u predmetu razmjene zarobljenika na 25. IV. 1944.

Jedinice vaše brigade ostaju na istim mjestima. Snage treba grupisati i prikupiti, kako bi se moglo, ako bude potrebno, što lakše manevrisati.

Brigada »Matija Gubec« također ostaje na istom mjestu, jedino će drugi bataljon, koji se je nalazio na položaju Koznec — Čukovec biti uz Štab divizije, kao oper. rezerva.

Radi razmene zarobljenih ustaša u 8 sati sutra u jutro počinje primirje, a kada prestaje, javit će se.

Pored svega toga, treba biti oprezan i ako banda nastupa, bez obzira na primirje treba je tući.

Pobrinite se, da borci večeraju i da se odmore.

Pošaljite odmah izvještaj o rezultatu večerašnjeg juriša.

HAV, LVII-1, I-73.

Napomena: Pisano na polovici arka rukom i tintom.

1944. 25. IV.

Naredba (majora Vlade Matetić) broj 20 u predmetu pohvale I. i II. bataljona udarne brigade »Braće Radić« za držanje u borbi kod sela Podrute—Pažurevac—Budinišćina, te I. brigade XXXIII. divizije kod oslobođenja Ivanca.

U borbama, koje su vođene 21. IV. o. g. kod sela Pažurevac, Budinišćina i Podruta, borci i rukovodioci jedinica XXXII. divizije pokazali su visoku svijest, požrtvovanje i hrabrost, tako da su neprijatelju nanijeti veliki gubitci i da je zapljenjen veliki ratni plijen.

U ovim borbama naročito su se istakli I. bataljon udarne brigade »Braće Radića«, II. bataljon udarne brigade »Braće Radića« na čelu sa komandantom drugom Vulić Ivanom i treća četa I. bataljona brigade »Matija Gubec« na čelu sa komandantom Livada Pajom, koji su svojim držanjem u borbi mnogo doprinijeli, da se postignu gore navedeni uspjesi.

II.

U borbama za oslobođenje Ivanca 23. IV. 1944. godine naročito su se istakli Štab I. brigade XXXIII. divizije svojim smišljenim i uspješnim rukovođenjem jedinica u borbi. II. i IV. bataljon XXXIII. divizije, koji su svojim hrabrim držanjem u borbi i snažnim napadom oslobodili Ivanec i zadobili znatan ratni plijen.

Za ovakvo njihovo držanje u borbi

pohvaljemo:

borce i rukovodioce XXXII. divizije, a naročito I. bataljon udarne brigade »Braće Radića«, II. bataljon udarne brigade »Braće Radića« sa koman-

dantom drugom Vulić Ivanom i 3. četom brigade »Matija Gubec« na čelu sa komandantom drugom Livada Pajom za njihovo držanje u borbi.

III.

Štab I. brigade XXXIII. divizije i II. i IV. bataljon I. brigade XXXIII. divizije za njihovo držanje u borbi.

Ovu naredbu pročitati pred strojem.

HAV, LVII-1, I-74.

Napomena: Prepisano u Štabu XXXII. divizije, N. T. br. 21/44., od 7. V. 1944., dostavljeno Štabovima brigada »Braća Radić« i »Matija Gubec« po komandantu potpukovniku Štroku.

59

1944. 26. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« javlja Štabu X. korpusa »Zagrebačkog« svoj položaj, te pita za likvidaciju neprijateljskog uporišta »Belec«.

HAV, LVII-1, I-77.

Napomena: Koncept. Pisan strojem. Komandant major Stjepan Kučič, politkomesar Zlatko Rukavina.

60

1944. 27. IV.

Štab II. bataljona udarne brigade »Braća Radić« (poručnik Vulić) izvještava Štab svoje brigade o položaju kod Stažnjevca prema Cerju Nebojse.

HAV, LVII-1, I-80.

Napomena: Pisano rukom, zelenom tintom na papiru s crtovljem.

61

1944. 27. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« javlja o preuzimanju položaja po Štabu Moslovačkog bataljona I. brigade 33. divizije kod Huma.

HAV, LVII-1, I-81.

Napomena: Koncept: Pisan strojem. Načelnik Štaba kapetan Ljubojević.

62

1944. 30. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« (major Stjepan Kučič) određuje štabovima svojih bataljona položaje na teritoriju Podrute—Bela—Margečan—Beletinec—Mađarevo—šuma Jelenščak.

II. bataljon povući će se poslije večere na spavanje u Podrute, gdje je I. bataljon. U Beli ostavit će jedan vod, koji će voditi kontrolu u pravcu Margečana i u pravcu Beletinca, i o svemu izvještavati Štab bataljona.

I. bataljon zauzet će kotu 385, koja se nalazi s one strane ceste i pruge i tamo postaviti zasjedu u koliko bi neprijatelj nastupao šumom. Patrole slati šumom prema Jelenščaku, tako da mogu na vrijeme izvijestiti nailazak neprijatelja. Bataljon treba da bude inicijativan i u slučaju nailaska neprijatelja treba odmah tući i lupati ga s boka, odnosno leđa.

I. bataljon treba da bude na novim položajima 1. V. 1944. do svitanja.

II. bataljon po odlasku I. bataljona zauzet će njegove položaje s time, da imade stalne patrole iznad Mađareva, odakle se može dobro osmatrati neprijateljsko uporište Novi Marof i odakle može da vidi svaki pokret neprijatelja i o tome redovno izvještavati Štab bataljona. Štab II. bataljona bit će povezan sa brigadom telefonom.

III. i IV. bataljon ostaju na istim položajima kao i Štab brigade.

II. bataljon neka vodi računa o putevima i stazama, koje vode iz Gornjih Podruta prema Greben Gradu.

Po izvršenoj smjeni i po zauzimanju novih položaja izvijestiti Štab brigade.

I. bataljon treba ishranu organizirati iz obližnjih sela.

HAV, LVII-1, I-83.

Napomena: Pisano strojem. Štab udarne brigade »Braća Radić« oper. br. 138/44. od 30. IV. 1944.

63

1944. 30. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« dostavlja Štabu XXXII. divizije na položaj izvod iz operativnog dnevnika za vrijeme od 28.—29. IV. 1944.

Po naredenju divizije, jedinice naše brigade tokom noći svršile su pokret radi likvidiranja neprijateljskog uporišta Novi Marof. Pokret jedinica bio je kako slijedi:

I. bataljon: Postavljen je na zasjedu na Sigetima, dok drugi bataljon zauzeo je položaj u Lužanima. Obadva bataljona imali su zadatak, da spriječe eventualno napadanje i prodiranje neprijatelja cestom (autostrada) Varaždin — Novi Marof, kako bi pritekli u pomoć posadi Novi Marof.

III. i IV. bataljon imao je zadatak, da izvrši likvidiranje neprijateljskog uporišta Novi Marof pojačani topom 75 mm, topom 37 mm, kao i 7,5 tona. U sastav istih bataljona došao je i teški bacač zapadne grupe.

Tokom noći vršen je pokret, isto tako je prvi i drugi bataljon stigao već na položaje određenih zasjeda oko 3 sata, dok III. i IV. bataljon stigao je u zaselke sela Mađareva oko 4 sata.

Tok borbe:

I. bataljon, koji je imao zadatak, da bude na zasjedi Sigetac — Kresovica imao je da likvidira neprijateljski bunker na Bednji u blizini mjesta Krušljeva.

Napad na bunker je izvršen i posada u njemu likvidirana. Zarobljeno je 15 domobrana, pripadnici željezničke bojne. Od oružja zarobljeno: 10 francuskih pušaka trometki, 1 puškomitraljez, 4 čebeta, 4 šinjela, 4 bombe, 500 metaka za puškomitraljez šešu, 300 metaka za francuske puške.

Naši gubitci: 1 teško ranjeni i to komandant bataljona Kocijan, koji je 29. umro.

Utrošeno municije: 47 komada.

Komandant bataljona Kocijan prema svim izgledima teško je ranjen od zalutalog metka iz jedinica brigade Matije Gubca, koje su imale zadatak, da likvidiraju susjedni bunker na cesti kod Bednje. Te se prosuđuje iz toga, jer jedinice I. bataljona brzim svojim naletom likvidirale su posadu, tako da posada nije imala vremena ni da otvori vatru.

II. bataljon, koji je bio na zasjedi kod Lužana nije vodio ozbiljne borbe, jedino pri pokušaju tenkova i njihovih prodora preko barikada. Vatrom spriječili su ih u njihovoj namjeri i isti su se vratili nazad u uporište Novi Marof.

III. bataljon u svom nastupanju za likvidiranje neprijateljskog uporišta Novi Marof po dolasku na prvi zaselak kod Mađareva naišao je III. bojnu I. pukovnije PTS, koja je nastupala u pravcu tog bataljona. Bataljon se brzo razvio zauzevši desnu kosinu toga zaselka i odmah prihvatio borbu.

IV. bataljon zauzeo je položaj lijevo od III. bataljona u pravcu samog sela Mađareva na produženju te iste kosine. Brzim razvojem naših jedinica, a i zbunjeno neprijatelj se nije mogao snaći i nastavio je motati se po dolini kraj same pruge. Naši bataljoni iskoristili su tu zabunu i jurišem IV. bataljona razbili su neprijatelja, koji se bezglavo počeo povlačiti i bježati. Jedan dio neprijateljskih snaga, koji je bježao u pravcu brda Greben Grada proganjan je sa dviju četa IV. bataljona. Neprijatelj je iskoristio pokriven teren (šumom) i odatle otvorio jaku vatru. Za to vrijeme ostali dio snaga IV. bataljona borio se sa jednim dijelom neprijateljskih snaga, koji se je povukao u samo selo Mađarevo. U toj borbi pronašlo se 6 mrtvih ustaša i to u šumi, dok mnogo ubijenih i ranjenih ležalo je na livadi kod pruge, do kojih se nije moglo doći jer je neprijatelj grozničavom obranom skoncentrisao jedan dio svojih snaga na uzvisini kod Mađareva i spečavao približavati se ranjenima i mrtvima. Među poginulim ustašama, koji su pronađeni u šumi, bio je potporučnik Alic i domobranski artiljerski vodnik Posavec. Zarobljen je jedan šmajser, jedan pištolj i 30 mina za talijanski laki bacač. Dalje, 2 cijevi za njemački mitraljez, 3 šatorska krila, troje cipela, 5 karabina, 900 metaka za pušku mauzer. Osim toga, okvira za njemački puškomitraljez.

Zarobljena su tri živa ustaša i to, koji su prisilno mobilizirani. U toj borbi lakše je ranjen zamjenik komandanta (operativni oficir) Stjepan Drozdjek.

III. bataljon, koji je vodio borbu na desnom krilu, opazivši neprijatelja da se koncentriše te da pokušava zaobilaznim manevrom napasti krilo, no međutim odmah su dvije čete izbačene na uzvisinu i neprijatelj je spriječen u svojoj namjeri. Neprijatelj je uspio u borbi skoncentrisati jedan dio svojih snaga i zadržati se na istim položajima, tukavši naše položaje brdskom artiljerijskom i minobacačkom vatrom.

Kako je neprijatelj probio naše zasjede i jer se vodila borba u Podrutama, to su jedinice morale se povući i to: dve čete IV. bataljona, jedna četa III. bataljona na uzvisinu iznad Mađareva u pravcu Greben Grada, dok dve čete III. bataljona nisu se mogle povući u našem pravcu. I za njih još za sada nemamo podataka kamo su se povukli, a niti znademo njihovo stanje, kao ni gubitke. Jedna četa IV. bataljona sa teškim mitraljezom zatekla se je sa štabskim jedinicama u pravcu Štaba divizije. Kod istog povlačenja te čete i štabskih jedinica povuklo se i sve teško oružje kao obadva topa i tenk. Još za sada nemamo veze, a niti podataka, kako su te jedinice prešle i da li su od neprijatelja bile napadnute. Za brojno stanje III. bataljona nemožemo znati, osim četa, koje su se povukle sa IV. bataljonom.

Prema gore iznesenom, brojno stanje, koje se nalazi na okupu, jest kako slijedi:

I. bataljon	po	spisku	166	na	rashodu	29	na	licu	137
II. bataljon	„	„	156	„	„	32	„	„	124
III. bataljon	„	„	—	„	„	—	„	„	33
IV. bataljon	„	„	—	„	„	—	„	„	53
Štab	„	„	—	„	„	—	„	„	4
Dio čete za vezu	po	spisku	—	na	rashodu	—	na	licu	14
Kuriri	„	„	—	„	„	—	„	„	6
Ukupno po spisku u rashodu na licu 371.									

HAV, LVII-1, I-84.

Napomena: Pisano strojem na pola arka s obe strane.

64

1944. 30. IV.

Štab udarne brigade »Braća Radić« dostavlja Štabu XXXII. divizije izvještaj o saslušanju ustaša, koji su za borbi kod Mađareva dobrovoljno prešli na stranu NOVJ.

Danas preslušani su ustaše, koji dobrovoljno u borbi kod Mađareva prebjegli na našu stranu i to Filip Pavlinović, Ovčariček Franjo, Krancenbil-den Anđelko, te izjavljuju slijedeće:

U Novom Marofu nalazi se II. bojna 1 puk PTS. Dijeli se na 4 satnije i to: 5., 6. i 7. pješačka i 8 strojnička. Od toga jedna satnija bila je na Brezničkom Humu, koja je pred osam dana povučena u sastav glavnine. Satnija im broji od 120—130 ljudi. Svaki deveti imade mitraljez MG. Te njemačke MG mitraljeze dobili su pred nekoliko dana i zamijenili ih sa starim puškomitraljezima, koji su slabije radili. Isto tako dobili su i 5 teških bacača, nepoznati broj mina.

Osim te bojne nalazila se u Novom Marofu još i jedna satnija 3. bojne.

Drugi dan borbe kod Cerja sudjelovali su i neki djelovi 2. bojne, a koji su se zajedno sa Gestapovcima vratili u Novi Marof, gdje su stalno ostali.

27. IV. 1944. stigla je iz Koprivnice Crna legija oko podne. Tri tenka stigla su iz Varaždina, a isto tako i topovi.

»7. IV. na večer održan je govor Ustašama, da će noćas krenuti u podhvat protiv partizana, da ih unište, odnosno da ih istjeraju iz Hrvatskog Zagorja i da osvete poginulog zapovjednika 2. bojne Dončevića i tenk i topove. Podhvat će trajati dva dana. Svaki Ustaša nosio je po dvije papirnate kutije po 300 komada plus ono, što je imao u fišekliji i ruksaku. Toliki broj municije nosili su zbog toga, što imadu u naoružanju veliki broj mitraljeza M. G.

U 1 sat u noći, t. j. 28. IV. naređeno je ustajanje i oko 2 sata krenule su u pravcu Podruta i to u predhodnici je išla 9. sat. 3 bojna, koja je krenula četvrt sata prije 2. bojne, a zatim 2. bojna. Kuda su nastupale ostale ustaške jedinice, tim ustašama nije poznato. Jedino izjavljuju, da im je prilikom govora rečeno, da će nastupati na svim stranama.

Prilikom borbe čulo se je govoriti: ovdje 3. bojna, ovdje 9. sat., ne pucaj 3. bojna, gore je Crna legija.

HAV, LVII-1, I-85.

Napomena: Pisano Strojem. Komandant major Stjepan Kučić, politkomesar Rukavina.

Résumé

LE CHOIX DES DOCUMENTS DE LA LUTTE DE LIBÉRATION NATIONALE DE L'ARCHIVES HISTORIQUE A VARAŽDIN DE 27. IX. 1943. JUSQU'À 30. X. 1944.

Mirko Androić

L'Archives historique à Varaždin a une collection des documents de la lutte de Libération nationale de 27. IX. 1943. jusq'à 30. X. 1944., laquelle se rapporte sur les opérations des unités de l'Armée de Libération nationale à Podravina et à Zagorje, deux provinces de la Croatie nord-ouest. C'est la première partie de cette collection. Par ce choix des documents originaux, ou de leurs brefs contenus («regesta»), nous venons à savoir très clair, que dans ces provinces existent les unités de l'Armée de Libération nationale, bien qu'ici les Allemands ont leur passage sur les Balkans et les oustachies un seul hinterland de Zagreb. Le contingent des partisans de Kalnik, le contingent d'Ivanec, la brigade des «Frères Radić», la brigade «Matija Gubec» et la 1ère brigade de Zagorje sont les unités lesquelles combattent dans ces provinces où elles sont formées aussi. Les unes coopèrent dans les opérations de la 28ème division (Slavonne), quand sont libérés les lieux Varaždinske Toplice, Novi Marof, Ludbreg, Bisag, Zlatar, Ivanec, Koprivnica, Čazma, Đurđevac, Podravski Kloštar, Virje, Novigrad, Pitomača etc.; les autres plus tard, quand nous trouvons de nouveau ici la même division et aussi la 7ème (Banijska).